Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

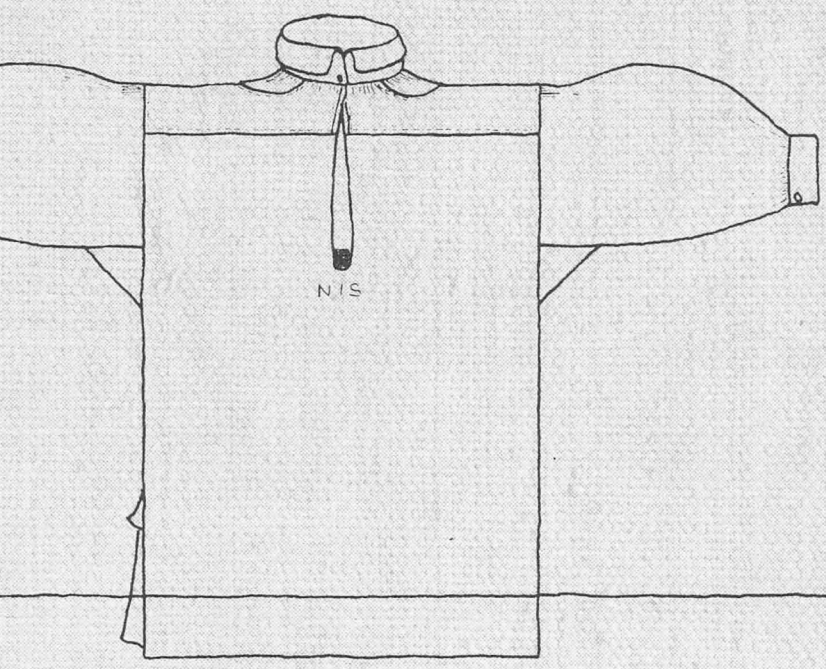
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GUDRUN ANDRESEN

DANSKE BONDESKJORTER

fra
ca. 1770
til
ca. 1870

DANSKE BONDESKJORTER

GUDRUN ANDRESEN

DANSKE BONDESKJORTER

fra
ca. 1770
til
ca. 1870

DANSKE BONDESKJORTER

© Gudrun Andresen
»Søhuset«, Engelsholm
7182 Bredsten

Tegninger af arkitekt Kresten Andresen

Trykt i Jelling Bogtrykkeri ApS

Udgivet 1974

10. oplag.

FORORD

Der er i disse år en del interesse for at udforske forrige tiders hemmeligheder angående vort folks levevis og tænkemåde, især indenfor arkæologien – man gisner om påvirkninger og traditioner.
Det er også noget af dette, der er tanken med denne lille artikel om skjorter i folkekunstens periode.
Der har været og er altid anonyme mennesker i vort samfund. Det er flertallet, der må lægge ryg til og bære det, som enkelte mennesker bliver husket for i historien .
De daglige gøremål i hjemmene har haft og har stadig stor betydning, de er grundlaget, for at de store ting kan ske.
Ved mit arbejde gennem godt 30 år med folkekunstens tekstiler har jeg fået en stærk fornemmelse af, at også denne side af hjemmenes arbejde har haft stor betydning, både for den økonomiske opretholdelse, for bevarelse af traditioner og fornemmelse for kvalitet.
Denne rodfæstethed har på en måde bundet dem, men trods traditionerne har den enkelte alligevel kunnet udfolde sig indenfor de afstukne rammer.
Man ser aldrig to stykker tekstiler, der er nøjagtig ens. Fantasien kunne godt udfolde sig.
Man kan se, at den enkelte kone eller pige kunne selv, de havde ikke behov for forbillede eller oplæg, som man har i dag.
Mange små enkeltheder i syningerne fortæller om fantasi og opfindsomhed, altså skabende evner.
Først da industrien for alvor sætter ind i slutningen af 1800-årene bliver man rodløs, usikker og mister efterhånden fornemmelsen for kvalitet.

Materialet til dette hefte er som sagt samlet gennem godt 30 år.
Mangfoldige gamle skjorter har jeg haft i hånden, målt op, analyseret og tegnet af. Så godt som alle er lånt ude omkring i landet hos private mennesker, som gerne ville låne deres gamle ting ud, når det kunne blive til glæde for andre.
Ved arbejdet med Foreningen for Danmarks Folkelige Broderiers udstillinger rundt i landet er meget mere kommet til, så man nu kan danne sig et nogenlunde billede af både fællestræk og særpræg ved skjorterne i de forskellige egne af landet.

Der er megen interesse for disse gamle skjorter i dag.
Folkedanserne vil gerne sy en virkelig god kopi til deres dragt.
Til nutidig inspiration kan man også bruge skjortesnittet. Skjorterne er forholdsvis nemme at sy, og ungdommen kan lide den bevægelsesfrihed, der er i dem. Samtidig kan de være meget klædelige.

INDLEDNING

Ordet skjorte er et gammelt oldnordisk og germansk udtryk for et kort klædningsstykke.
Skjorte er brugt i mange talemåder, f. eks. »Renlighed er en god ting,« sagde manden, han vendte sin skjorte. Eller »Han skifter parti, som man skifter skjorte.«

FOLKEVISER

Så langt tilbage som i sagaer og folkeviser hører man om skjorten.
Den har foruden at være et almindeligt klædningsstykke også været et symbol.
Når en kvinde syede en skjorte til en mand, var det det samme som at sige, at hun tilhørte ham.
Man syede ikke skjorter til hvem som helst.

I folkevisen om Marsk Stig spørger kong Erik Glipping Marsk Stigs hustru Ingeborg, om hun vil sy ham en skjorte.

»Hil sidde I fru Ingeborg!
Og ville I være mig huld,
da sy I mig en skjorte af silke,
bestikke den vel med guld.«

Hun afviser ham med disse ord:

»Syr jeg eder herre en skjorte
belægger den med guld,
spørger han det, unge hr. Marsk Stig,
han bliver aldrig mig huld.«

Det betragtes altså som utroskab at sy en skjorte til en anden mand.
I visen om Esbern Snare og liden Kirsten fortælles, at hendes broder, hr. Iver, ikke har megen tro på hendes evner til »at skære og sy«.
Men i visens forløb hører man om, at hun anstrenger sig meget, og at Esberns klædning bliver pyntet med de fornemste billeder på skuldre, ærmer osv.
Hun vil bevise, at hun er ham værdig, og at hun nok skal blive en dygtig husfrue.

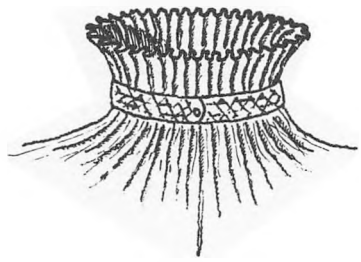
Den unge pige har i arbejdet med brudeskjorten prøvet at yde sit bedste og ved syningen tænkt på fremtiden.
Måske har hun broderet forskellige symboler på skulder og krave, som skulle knytte ham fastere til hende.
Fra Norge kender vi blandt andet »valknuden«.

Skikken med at sy sin mands brudeskjorte har sikkert holdt sig helt op til midten af forrige århundrede. En tradition på måske 4 til 5 hundrede år.

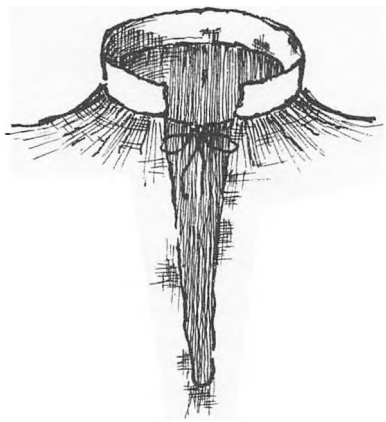
Om denne skik med brudeskjorten er almindelig hos adelen i renæssancen hører man ikke så meget om, men der er mange beviser på, at bønderne bevarede skikken.

RENÆSSANCE OG BAROK

I renæssancen og barokken bliver det almindeligt med hvidt linned (hørlærred) til undertøj.
På mange malerier fra samtiden ses de hvide skjortekraver og håndlinninger.
Resten af skjorten er skjult under anden beklædning.
Man ser overdådigt udsyede kraver med broget broderi. (Holbeinsyning og muligvis flettesting), men det hvide broderi er dominerende.

Sidst i 1500tallet kender man fra Norditalien reticellabroderiet, en art kniplingssyning, som breder sig ud over Europa.
Denne syning bliver i høj grad brugt til blandt andet udsmykning af skjorterne.
Kniplinger bliver også den store mode. Kraver, der sidder stramt om halsen kan foroven have en stærkt rynket flæse af stof eller kostbare kniplinger.
Det samme gælder for håndlinningen .
Også store høje hvide kraver, der helt dækker halsen, og med brede udsyede borter, ses på malerierne.

På Rosenborg findes Christian d. IVs skjorte, og i Uppsala domkirke findes en skjorte fra de såkaldte Stureklæder (1567).
Disse skjorter er meget vide og stærkt rynket i halsen.

Christian d. IVs krave har kniplinger i kanten og forneden på ærmerne.
Skjorten har ikke påsyet skulderstykke.
Den er syet af meget fint lærred, 45 x 35 tråde pr. cm^2.
Regnskaber fra denne tid fortæller om store indkøb af lærred i Holland og Belgien.
Det har konger, adelsmænd og enkelte storbønder haft råd til, men ikke den almindelige jævne bonde.
De prøvede på bedste måde at efterligne de mere velstående.
Renæssancen og barokken er vel nok de stilperioder, der har præget folkekunsten mest. Rokokoen dog til en vis grad.

BONDE-SKJORTEN

De ældste bevarede skjorter fra bondebefolkningen er fra sidst i 1700årene, størsteparten fra 1800 og til omkring 1860-erne.

De ældste bondeskjorter fra hele landet er meget vide. Mange rynker ved halsen og hånden.
Sikkert en påvirkning fra renæssancen og barokken.
De yngste skjorter fra ca. 1860 er ikke så vide. Har for det meste en belægning ned foran.
De er næsten ens over hele landet.

I tiden imellem de ældste og yngste ses den største forskel fra egn til egn.

Skjorterne er som sagt i deres snit, men også i deres udsmykning, påvirket af adelens skjorter.
De blev alligevel helt anderledes, fordi bønderne selv måtte fremstille deres lærred, det blev grovere og kraftigere.
Kvinderne måtte selv sy skjorterne og udsmykke dem.
De blev måske mere primitive, men netop dette gør, at skjorterne får helt deres eget gedigne udseende.
Dette at kunne sy var i bondehjemmene en nødvendighed for at kunne klare sig økonomisk. Der var meget få rede penge at købe færdigvarer for.
Det var en selvfølge, at de små piger måtte yde deres bidrag til hjemmets forsyninger, så snart de kunne holde på en nål.
Hvem ved, måske blev hun sat til at sy knapper!
Endnu findes håndsyede knapper bevaret, bundter på 12 stykker med en trådende hængende parat til at blive syet i skjorten.
De findes også sat op på et stykke pap parat til brug.
De lange sømme har været gode at øve sig på. Flere af de bevarede skjorter bærer præg af en ikke så øvet hånd.

UDSTYR - MEDGIFT

Det var moderens pligt at sørge for udstyr til sine børn. Det var deres medgift, når de selv skulle sætte bo.
Man begyndte at sy voksne skjorter til en lille nyfødt dreng.
Var moderen og hendes piger flittige, og var familien velstående, kunne der i sønnernes klædekiste ligge 30 skjorter til hver.
Der fortælles om en kone fra Drejø, at hun foruden andet udstyr gav hver af sine tre sønner 40 skjorter, inden de nedsatte sig som gårdmænd.
Der findes mange skjorter med styknummer på. Det højeste, jeg har set, er 22.
Bedstemoderen og ugifte døtre har også været med i arbejdet.
En gammel kone fra Vejleegnen har fortalt, at hendes ugifte

svigerinder forsynede både brødre og deres sønner med skjorter.
En skjorte var en skjorte og gik vel aldrig af mode, men nogle af de nævnte fra Vejleegnen kom dog aldrig i brug.
Disse svigerinder har nok hørt til dem, der kunne sy en skjorte på en dag.

DAGLIGSKJORTE

Man syede vel flest dagligskjorter, som fyldte op i klædekisten.
Men til konfirmationen skulle der en særskilt til.
Måske også når sønnen skulle være soldat.
Bemærkninger på sedler fra indsamlinger rundt i landet fortæller om dette.

Fra Drejø er der bemærkninger om en balskjorte fra ca. 1874.

BARNESKJORTE

Selvfølgelig er der også syet børneskjorter. Til de helt små var de åbne foran, men ellers blev de syet som en voksen skjorte.
Fra Børglum Herred fortælles, at til den førstefødte har man syet en skjorte, som barnet kun sov i én gang. Så gemmes den til næste barn osv.
Det barn, der ikke får den på, vil skeje ud fra hjemmet.

BRUDESKJORTE

Den skjorte, der blev gjort mest ud af var brudeskjorten.
Den skulle syes af den unge pige selv.
I dette arbejde skulle hun vise sin kunnen, og det var gaven til ham (fæstensgave).
Her møder vi den ældgamle tradition, måske helt fra hedensk tid – det klædningsstykke han skulle bære inderst – som skulle omslutte ham – var måske et symbol på hendes trofasthed og kærlighed til ham.

En ting er sikkert! Brudeskjorter har man syet.
På mangfoldige sedler fra indsamlinger landet over er benævnelsen brudeskjorte brugt.
Og man ved i mange tilfælde, hvem der har syet den, og hvem den er syet til og hvornår.

Fra Als fortælles: »Jørgen Hansen Kaad kom som ung til Lyø og tjente i præstegården. Præstedatteren forelskede sig i ham, og hun syede straks brudeskjorten, men der blev ingen bryllup. og Jørgen Kaad tog skjorten med hjem til Als.«

Brudeskjorterne var gerne syet af finere stof end dagligskjorterne og flottere udsyet.
Især er der mange fra Hedeboegnen med overdådig udsmykning.
Det gælder fra de ældste til de yngste. Mon man ikke til bryllupsfesten nøje studerede brudeskjorten.
Havde han fået en pige, der var dygtig med sine hænder?

Hvornår han fik brudeskjorten, og om der var særlige skikke i den anledning, har jeg ikke kunnet opspore.

Når man ser på brudeskjorter fra hele landet, er Hedeboegnens og de egne, der støder op hertil, de flotteste.
Falster følger godt med ligesom de Sydfynske Øer.
De øvrige skjorter er mere beskedne.

LIGSKJORTE

Også betegnelsen ligskjorte støder man på ved indsamlingerne.
De har samme snit som de andre skjorter, måske lidt længere og knap så vide.
Der er ikke gjort så meget ud af udsmykningen.
De er som andre skjorter mærket med navn, syet med hvidt, blåt eller sort garn.
Aldrig med rødt.
Museumsinspektør Ellen Andersen fortæller, at det mange steder var skik, at det første den unge kone skulle sy, når hun flyttede ind i sit nye hjem, var ligtøj til manden og sig selv.

Ligskjorter til børn har også ligget parat.
Nogle steder havde man den skik, at brudeskjorten blev brugt som ligskjorte.

Alt skulle være i orden, både til livets fester og dødens alvor. Man var forberedt.

STOFKVALITET

De fleste skjorter er syet af hør eller blårlærred (grovt, mat og lidt ujævnt i trådene).

Der har været dyrket megen hør her i landet, mest på øerne og i Øst- og Sønderjylland.

Nogle steder i landet avledes så meget hør, at der blev lærred til overs til salg.
(Pengene, man tjente ekstra, blev måske brugt til at betale skat med).

Allerede i slutningen af 1700årene er driftige herremænd og

præster ivrige for at bønderne skal lære at fremstille så godt stof som muligt.
Der bliver oprettet spinde- og væveskoler.
Der bliver udsat præmier for de fineste kvaliteter.
Dette er et meget spændende område – ligesom dyrkning og fremstilling af hørtråden er det, men det er alt for stort et område at komme ind på i denne artikel.

Her skal nævnes noget om stoffernes kvalitet.
Størsteparten af hørlærredet er enten fremstillet i hjemmene eller hos landsbyvæverne.
Ved opmåling af ca. 112 stykker gamle tekstiler har jeg fundet frem til følgende om bredde og trådantal pr. m^2.
Den mest almindelige bredde på stofferne var 70 cm. Det smalleste stof 58 cm – og det bredeste 80 cm.
Trådantal pr. cm^2 er ca. 13 x 14 tr., men det kan variere fra 13 x 11 til 26 x 21 tr. pr. cm^2.
Blårlærredet er noget grovere, fra 7 x 8 til 10 x 11 tr. pr. cm^2.

Et enkelt stykke stof var 90 cm bredt og meget tæt i trådantal. (Det er nok indført).
Det er meget sjældent at finde et stykke stof, der har lige mange tråde i trend og islæt.
Skjorten er syet med hjemmespundet tråd, og den samme er brugt til broderiet.
I slutningen af 1800årene findes enkelte skjorter af bomuld, og broderiet kan også være udført med bomuld.
Uldne skjorter og hvergarnsskjorter (bomuld eller hørtrend + uldislæt) nævnes sommetider i egnsbeskrivelserne, især fra hedeegnene, men på udstillingerne rundt i landet har vi ikke set nogen.

OPTÆLLING AF SKJORTER

Fra Folkelige Broderiers udstillinger findes et righoldigt materiale om skjorter.
Følgende tal fortæller om, hvor mange skjorter der var med på de forskellige udstillinger, (det er kun cirkatal) og der findes nok endnu flere, som ikke har vært på udstilling.

Hedeboegnens udstilling i Roskilde	112
Slagelseudstill., der omfatter det øvrige Sjælland + Møn	134
Møntergården i Odense – Fyn med øer	13
Maribo Museum – Lolland-Falster	30
Sønderjyllandshallen, Åbenrå	29
Rådhuset i Århus – Østjylland	65
Varde Museum, Ringkøbing Rådhus, Vestjylland	6
Kunstmuseet Ålborg – Nordjylland	19

Desuden er brugt detaljer fra skjorter, som er direkte lånt hos private.

På baggrund af dette materiale vil jeg prøve at beskrive skjorternes forskellige snit, hvordan de var syet og noget om udsmykningen på dem.

FÆLLESTRÆK

Skjorternes udformning eller facon er stort set ens over hele landet.

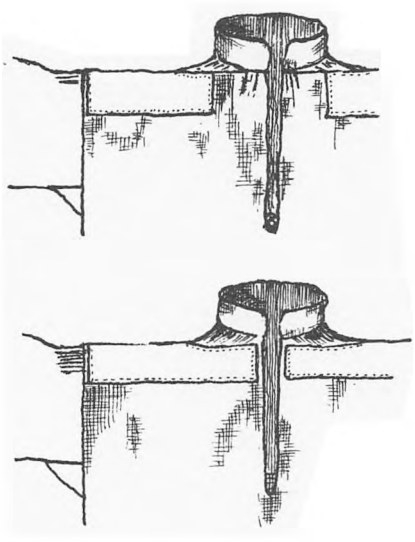
1. Det store kropsstykke er uden søm på skulderen og med slids til krave og ned foran.
   (Måske er ordet »bul« brugt om dette kropsstykke. På tekstilfabrikkerne siger man i daglig tale f. eks. »bul« og ærmer).
2. Ærmerne skåret i et firkantet stykke uden runding af nogen art.
3. Kvadratisk kile eller »spjæld« under ærmerne.
4. Ærmet rynket forneden og tilsat en håndlinning.
5. Skjorten rynket i halsen og tilsat en krave.
6. Skjortens længde i alle tilfælde til knæene. Kan også være længere.

SÆRPRÆG ELLER EGNSPRÆG

Ser man lidt nøjere på de enkelte skjorter, er der alligevel en del forskel på dem.
Skulderstykket syet ovenpå selve kropsstykket har alle skjorter, men de er forskellige i snittet.
De fleste har en kile op mod halsen i forbindelse med skulderstykket. – En skjorte fra Hals ved Ålborg er uden denne kile og uden rynker ved kraven.

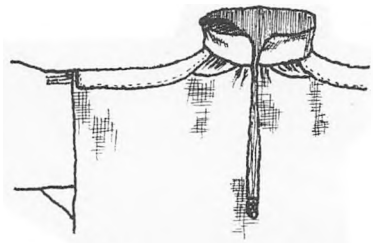
SKULDERSTYKKE

I det følgende beskrives fire former for skulderstykker.

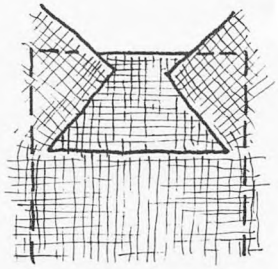

Det afskårne skulderstykke, der ikke går helt igennem på ryg og forside, er det mest almindelige.
Det er et gennemgående træk fra Sjælland og er ikke tidsbestemt. Det samme gælder for Nørrejylland og Sønderjylland. Der er nogle ganske få af samme type fra Fyn og Falster.

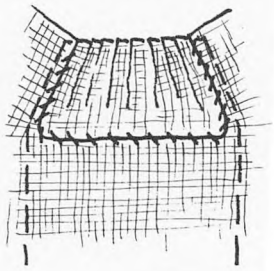
Det gennemgående skulderstykke er helt på ryggen og går foran helt hen til slidsen.
De fleste er fra Hedeboegnen og har været brugt i hele perioden fra slutningen af 1700tallet og til sidst i 1800tallet.
Nordsjælland og Køgeegnen har dem også.
Enkelte gange forekommer denne form i det øvrige land, både på ældre og yngre skjorter.

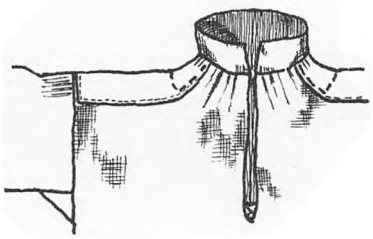
Smalt skulderstykke over den trekantede kile (fynsk skulder).
De fleste fynske skjorter er syet på denne måde.
Det samme gælder for skjorterne fra Lyø.
Nogle enkelte østjyske. En enkelt fra Samsø. Ingen fra Hedeboegnen og Falster.

Skulderstykke uden kile, men et bestemt klip i selve skjorten (Falstersnit).
Dette snit afviger en del fra de øvrige. Er nemmere at sy og virker let.
Nogle Drejøskjorter er syet på samme måde, og nogle enkelte findes i Østjylland.
Ingen fra Sjælland og Fyn.

Man kan vel gå ud fra, at hvor en type er rigest repræsenteret, er den udtryk for noget karakteristisk for egnen.

På Samsø findes en slags »snydeskjorte« bestående af krave, lidt stof der omkring og et stykke stof ned foran.
De er udsyet med fint broderi.
I Ringkøbing var der nogle stykker med meget spinkelt broderi. De var noget bypræget og blev kaldt »halsindsats«.

SLIDSER

De ældste skjorter har den åbne slids ned foran uden knapper og med forstærkning i bunden, udsyet på forskellig måde.

Slidserne fra Hedeboegnen er rigt udsyet i bunden af slidsen. Der er benyttet dragværk, hulsøm, kniplingssyning osv.
Omkring slidseåbning helt op til skulderstykket er borter ofte syet med samme broderiteknik som på de andre dele af skjorten.

I hele landet har man forsynet slidsebunden med lidt broderi, og desuden forekommer lidt broderi på skjorten i højde med slidsesyningen.
Der er mange forskellige måder at forstærke slidsebunden på. De smalle sømme i selve slidsen kunne være syet enten til vrangen eller retten.

Enkelte åbne slidser har både knapper og knaphuller, og nogle har i stedet for den smalle søm en lille belægning på vrangsiden.

SLIDSEBELÆGNING

YNGRE TYPE

Slidsebelægning. Dvs., at man sætter et stykke stof over den åbne slidse og forsyner det med knap og knaphul.
Belægningens form har ikke noget egnspræg. Den er syet på mange forskellige måder og tit overraskende fikst og nemt uden at klippe for meget i stoffet.
De yngre Lyøskjorter har bred belægning forsynet med tæt broderi.
Den egn, der først begyndte at bruge belægning, er så vidt man kan bedømme det ud fra det indsamlede materiale, Sønderjylland.
Skjorten med belægning har eksisteret helt op til 1. verdenskrig.

Skjorterne fra Hedeboegnen og Falster har ikke belægning ifølge det indsamlede materiale.

KRAVER

Alle skjorter har en form for krave eller linning.
Hedeboegnen og omliggende egne har store kraver med meget broderi både på for- og bagside. De er beregnet til at bukke om.
Kraverne på Falster er også til at bukke om, men er uden broderi.
På de fleste skjorter andre steder i landet er kraverne lavere og uden ret meget pynt.
De er knappet i halsen.

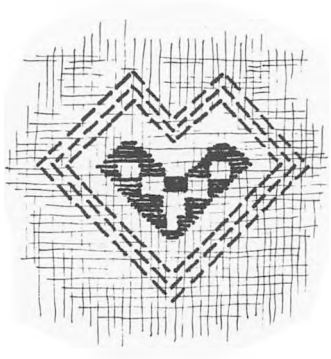
HÅNDLINNING

Alle skjorteærmer er afsluttet med en manchet (håndlinning). De kan være i forskellig bredde fra de forskellige egne og er gerne pyntet med en til to knapper, enkelte gange med tre.
Knapperne er selvfølgelig håndsyede. På nogle af de yngre skjorter har håndlinningen været til at bukke om. De kendes fra Stevns og Lyø. Håndlinningen sad stramt om håndleddet. På den måde kom ærmet til at »pose« mere.

BRODERI

Skjorternes broderi er et helt kapitel for sig. Det bliver for omfattende at tage det med i denne sammenhæng. Det bør behandles for sig selv, men nogle få oplysninger skal med.
Hedeboegnens, Nordsjællands og Køgeegnens skjorter er de rigest udsyede.
Her forekommer syningerne i en ganske bestemt rækkefølge århundredet igennem.
De ældste skjorter er syet med »talt syning«. Det vil sige, at stingene og figurerne følger et bestemt antal tråde i stoffet.

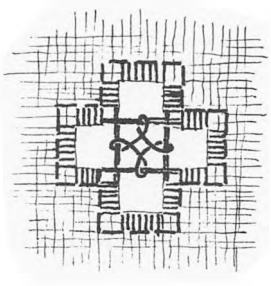
TÆLLESYNING

Tællesyning uden udklipning er den ældste form. Den består af talte geometriske motiver indrammet af skråsting i rækker i form som hjerter, zigzaglinier og så videre.
Syningen har en fin reliefagtig virkning.

Skulderstykket – kraven – håndlinningen og partiet ned foran omkring slidsen var oversyet. I nogle tilfælde var også halskilen oversyet. Krave og håndlinning kunne være kantet med en lille »musetak«.
Under slidsen sidder gerne et korsstingsnavn. Sjældnere årstal og styktal.
Navnet består for det meste af tre bogstaver, f. eks. J A S (måske Jens Anders Søn). Disse var gerne syet med blå hørtråd. Nogle af disse skjorter er fra sidst i 1700årene.

TÆLLESYNING-RUDESYNING

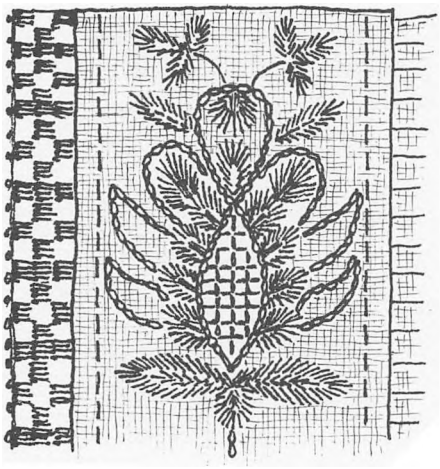

I næste periode fortsætter man med tællesyning, men der kommer små åbne figurer ind imellem (rudesyning). Brede og smalle stoppede hulsømme ses også i denne periode.
Man kanter nu med en lille tæt blonde syet med knaphulssting.

HVIDSØM

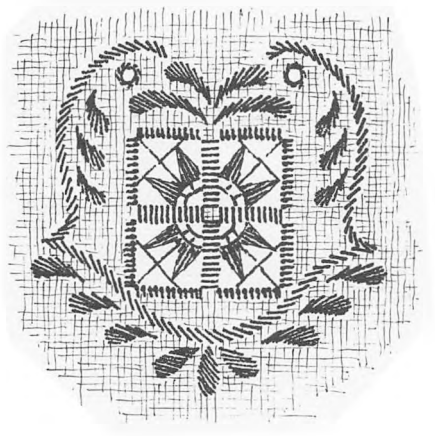
Den tredie periode er hvidsømsbroderierne (ca. 1820–40).
Disse syningsmønstre må være tegnet på stoffet, inden man begyndte at brodere.

Motiverne er store og små rosetter, mange tulipanformer, hjerter med spirende ranker, store og små kurve fyldt med blomster og grene. Ranker snor sig ud og ind fyldt med

blade. En stærk kontrast til den stive tællesyning, som har et vist træk fra vikingetidens borter i sine motiver.
I de store figurer er tit trukket ud til et net, som der syes over med forskellige sting.
Figurernes omrids er gerne syet med kædesting. De små blade og blomster med fladsyning og tungesting.
Ind imellem snørehuller.
Som kant den tætte blonde, men nu bredere.

BALDYRING

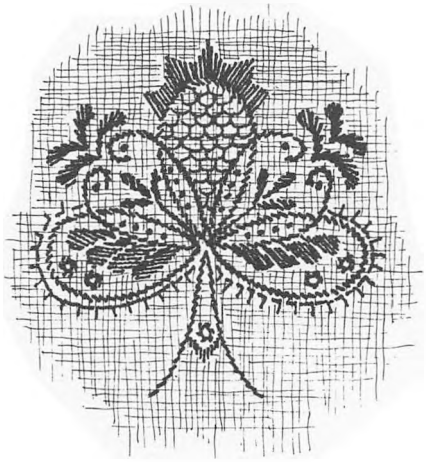
Den fjerde og sidste periode er baldyring (ca. 1835-50). Perioderne glider lidt over i hinanden.
Syningen bliver anderledes. Større figurer. Der trækkes flere tråde ud til grundene, og disse bliver »stolpede«. De fremkomne firkanter fyldes med kniplingssyning. Stilke og blade sys med tæt fladsyning, der ligner fransk broderi.
De syede blonder om krave og håndlinning bliver mere åbne og større. De minder om udfyldningen i grundene.
Der er endnu en syning på Hedeboegnen. »Udklipshedebo«, men der findes meget få skjorter med denne syning. Derimod flere særke.

FALSTER

Skjorterne fra Falster er fra tidsrummet ca. 1820–1865. De har kun broderi på skulderstykke og håndlinning.
Man har brugt to forskellige syteknikker: tællesyning og »falstersyning«. Det ser ud til, efter optegnelserne, at man har brugt begge teknikker i samme tidsrum og nogenlunde på samme egne, vel mest på Sydfalster. Tællesyningen er nok den ældste. Tællesyningen er lettere og friere i tegningen end Hedeboegnens. Der kan være træer, blomster og fugle.
Der er ingen af de skrå rækker, som er så karakteristiske for Hedeboegnen.

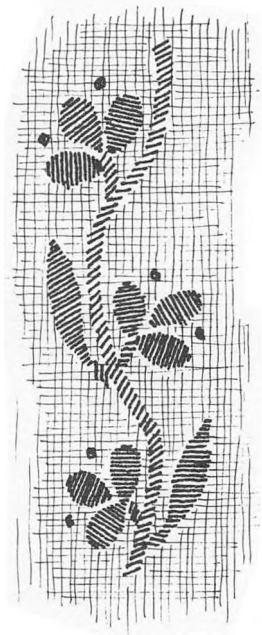
Tællesyning af denne art findes også på Præstøegnen.

FALSTERSYNING

Den såkaldte »Falstersyning« kendes ikke andre steder i landet.
Den er mest fuldendt i sin komposition i forbindelse med cirkelmotiverne, hvor de kvarte, halve og hele bueslag danner hovedmotiv.
Ind imellem fyldes ud med lette stilke og små blomster og blade syet med tæt fladsyning. Minder om fransk broderi.
Små vranghuller (åbne) og knuder udfylder tomrummene.
De store cirkler og blade er for det meste udfyldt med grunde ovenpå stoffet, syet med tungesting eller en art flettegrund.
Nogle enkelte skjorter har grovere påtegnede motiver.

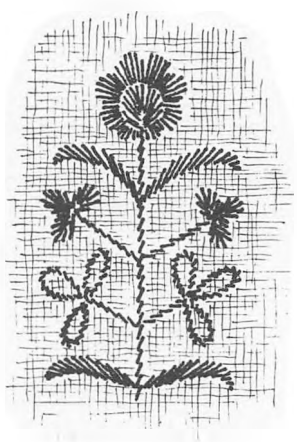
LYØ

På en Lyøskjorte fra år 1816 med åben slids er syet enkle tællesyningsmotiver bestående af »ottebladet stjerne« anvendt i hel, halve og kvarte dele. Denne figur har været meget yndet på Lyø, man ser den anvendt helt op til 1900.
De rigest udsyede skjorter fra Lyø er temmelig unge, fra ca. 1840-50 og op til 1890erne.

Broderiet er syet på skulderstykke, belægning og håndlinning.
Nogle er syet kun med tællesyning, andre med »fransk broderi«. Det ligner falstersyning i udførelse af stingene (der er ingen vranghuller), men tegningerne er forskellige.
Her er ranker, hvor store og små blomster »gror« ud fra og ind imellem store rosetter.
Her er ikke grunde af nogen art. De store partier er oftest udfyldt med knuder.
På enkelte skjorter er de to syningsarter blandet.

ØVRIGE LAND

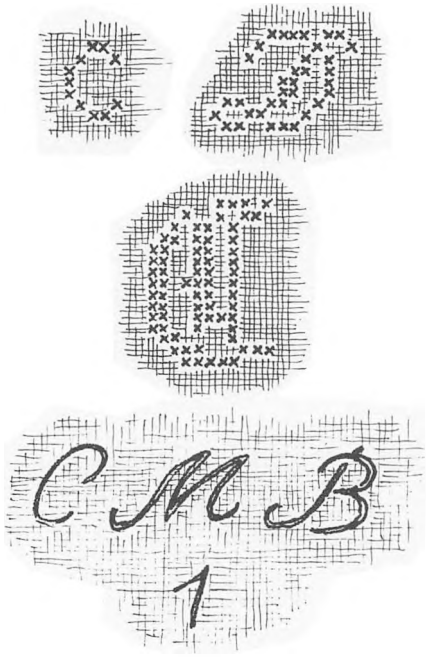
DREJØ

I det foregående er nævnt de mest karakteristiske broderier i forbindelse med skjorterne.
Der findes broderier på skjorter fra hele landet, men ud over de nævnte egne i en noget mere beskeden form.
Mange gange er de meget charmerende med denne ganske enkle udsmykning. Den består mest af knuder, kædesting, snørehuller, heksesting, bagsting og en enkelt tællesyningstrekant.
Til kantning af kraver og håndlinninger er f. eks. brugt musetakker og buer.
Al udsmykning på de danske skjorter er syet med hvid hørtråd.

NAVNE-MÆRKNING

De fleste skjorter er mærket med navn. Det kan variere fra ét bogstav til et helt udsyet navn. Mest almindelig er tre bogstaver.
F. eks. kan M O S betyde sønnens navn Mads, faderens navn Ole og S står for søn.
Altså Mads Oles søn.
Ender navnemærkningen på D betyder det datter.
På Hedeboegnen kan navnet sidde inden i borten, der indrammer slidsen.
På nogle skjorter er der flere navnetræk under hinanden. De må være gået i arv.
Mange syteknikker er anvendt til navnemærkning. Korssting er mest almindeligt. Rudesyning er brugt på Hedeboegnen i forbindelse med hvidsøm og baldyring.
Dronningesting findes på enkelte skjorter, mere udbredt er navne med kvadratsting. De nævnte teknikker er talt over tråde i stoffet.
På mange af de yngre skjorter er påtegnet navn.
På udstillingerne er set metalskabeloner med udskårne bogstaver. Det har været nemt ved hjælp af disse at tegne navnet oven på stoffet.
Til disse navne er brugt fladsyning, heksesting med kastning, fjersyning og fransk broderi.
Disse navne ses ikke på skjorter fra Hedeboegnen, Falster og Lyø.
Desværre har de færreste skjorter årstal, men der er så mange skjorter i det indsamlede materiale, at man nogenlunde kan gruppere dem.
De spænder som før nævnt fra årene ca. 1770 til ca. 1874.

BOGSTAVSTYPE

De mest brugte bogstaver er 7stingstypen.
Det er den ældste og bliver brugt gennem hele perioden.
Midt i 1800tallet begynder de store og små »skrevne« bogstaver med lidt hældning at blive almindelige.
Senere de såkaldte »gotiske«.
I forbindelse med navnemærkningen findes tit en krone og en enkelt cartouche, senere hele kranse og til slut »sommerfugle« eller ubestemmelige blomster.
De ældste påtegnede navne er meget enkle og lette at læse.
Senere kommer de store »skrevne« bogstaver og til slut de meget slyngede bogstaver syet oven i hinanden.

FARVER

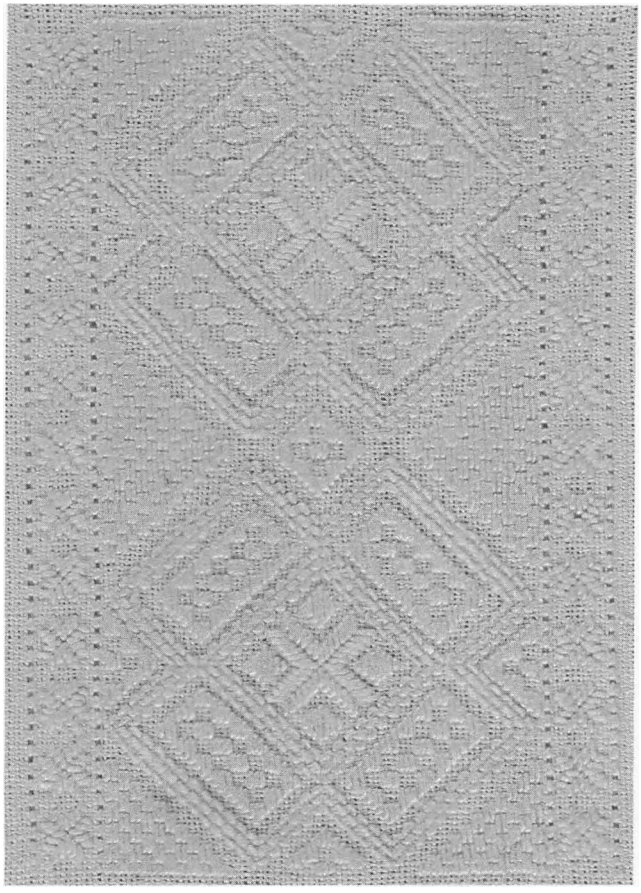
Korsstingsnavnene var syet med farvet hørtråd. De ældste med blåt – senere med rødt. Nogle med rødt og blåt sammen, især på Lyø og Præstøegnen.

Der er dog på nogle af de yngre skjorter syet navn med blåt.

Man kan altså ikke helt tidsbestemme skjorterne efter den farve navnet er syet med.

På nogle enkelte skjorter er navnte syet med mørkebrun silke, især fra Nord- og Vestjylland, og i de tilfælde er der tale om gamle skjorter.

I forbindelse med navnemærkning må navnekludene nævnes. De har været en slags »mønsterbog«. Der havde man alfabetet, talrækken, mange store og små figurer, samt kroner og kranse.

1. Tællesyning. Detalje af broderi fra skjorte.
Hedeboegnen.

2. Skjorte med hvidsøm fra Hedeboegnen. Bemærk hvor tæt og fast mønstret er komponeret, og hvor meget skjorten er udsmykket. Se også indramningen af navnet under slidsen og broderiet langs slidsen. Syet blonde om håndlinning og krave.

Foto. Nationalmuseet 3. afdl.

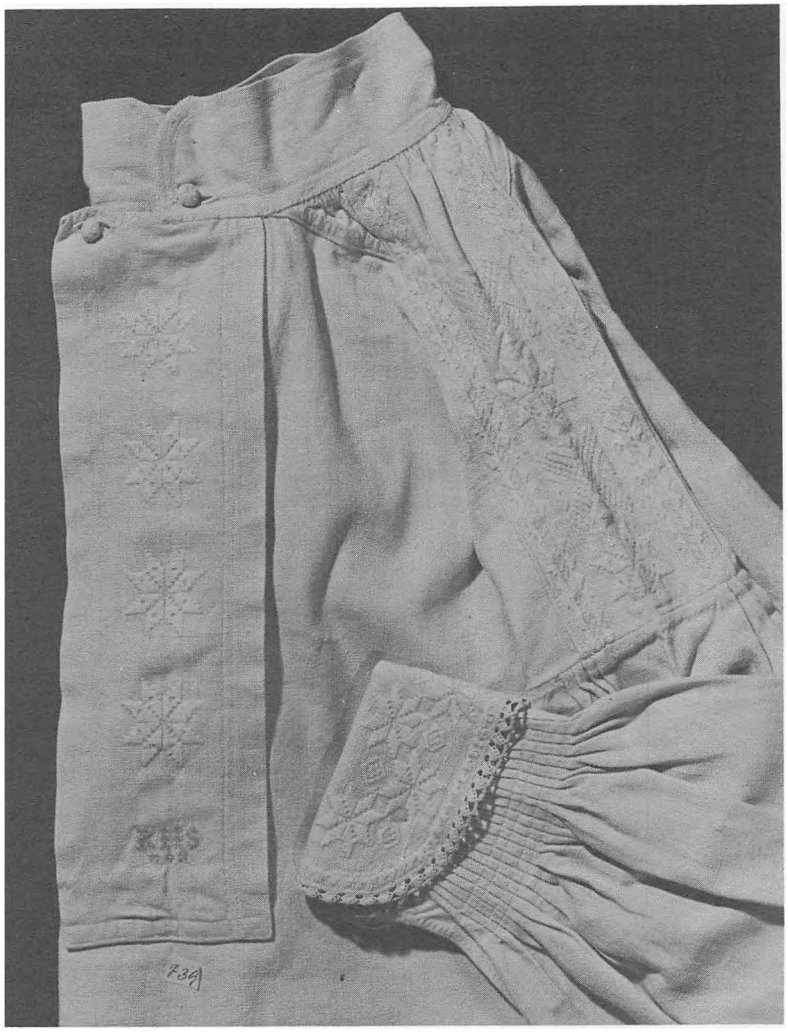

Foto. Nationalmuseet 3. afdl.

1. Skjorte fra Lyø syet med tællesyning. Mønstret består bl. a. af ottebladede stjerner, som er meget typiske for Lyø. Skulderstykket går over halskilen som på de fynske skjorter. Der er tætte læg ved håndlinningen og denne er til at bøje om. Intet broderi på kraven.
Bred belægning med broderi.

Foto. Nationalmuseet 3. afdl.

2. Skjorte fra Nr. Tåstrup, Falster.
Her er ingen kile ved halsen (se skitse af »falstersnit«). Skjorten er syet med den såkaldte falstersyning. Broderiet sidder temmelig langt nede på skulderen. Håndlinningen er tæt oversyet og sluttet af med små takker. Åben slids med lidt broderi i bunden. Intet broderi på kraven.

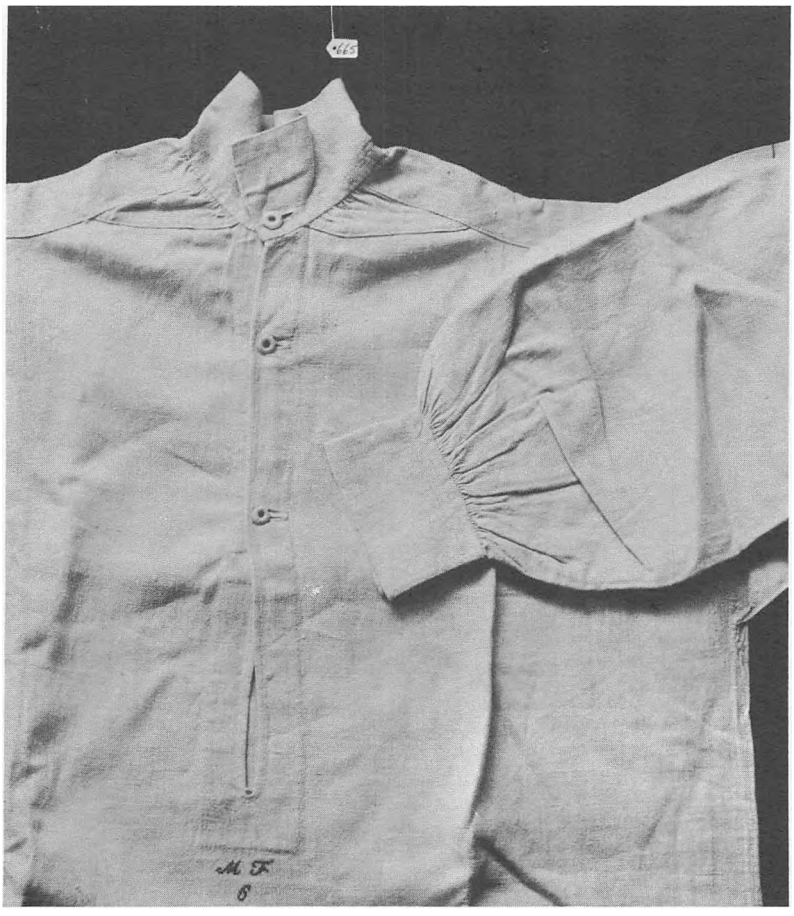

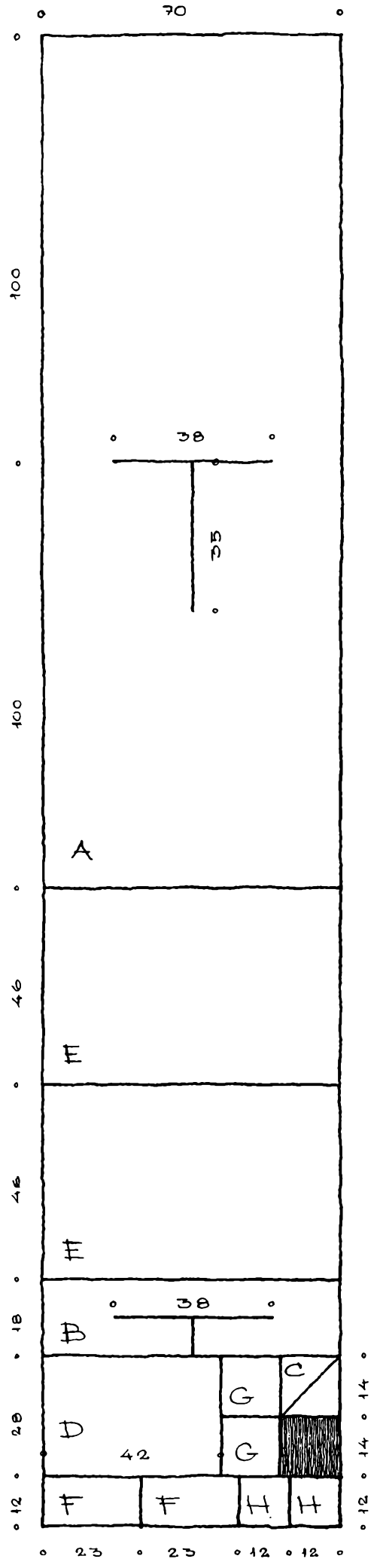
Foto. Nationalmuseet 3. afdl.

1. Skjorte fra Hylke Mølle ved Skanderborg. Skjorten har tilhørt Mads Fris. Den har »fynsk skulder«. Slidsen forstærket med belægning på vrangen og knappet ned foran. Navn med røde korssting.

Foto. Nationalmuseet 3. afdl.

2. Skjorte fra »Grydegaard«, Vivild, Djursland. Skjorten har tilhørt Jens Andreas Rasmussen. Skjorten har bred belægning og kun knapning foroven. Der fortælles, at moderen Maren Rasmussen har vævet og syet skjorten omkring 1875.

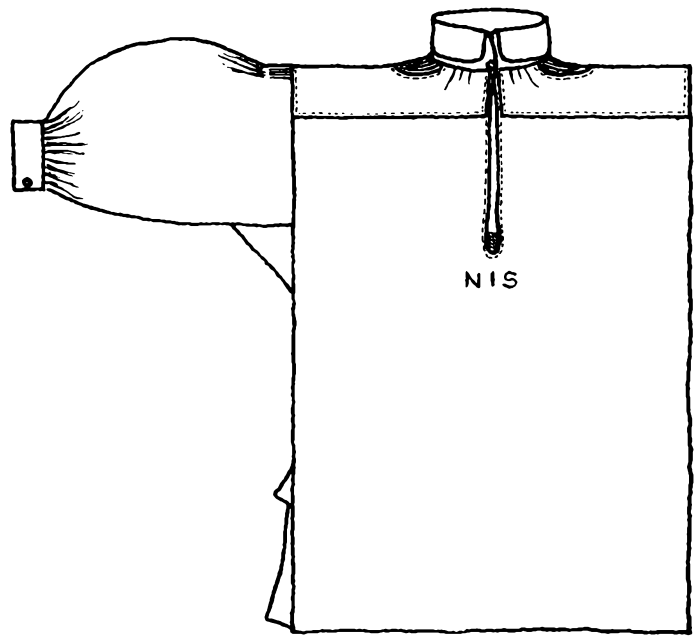

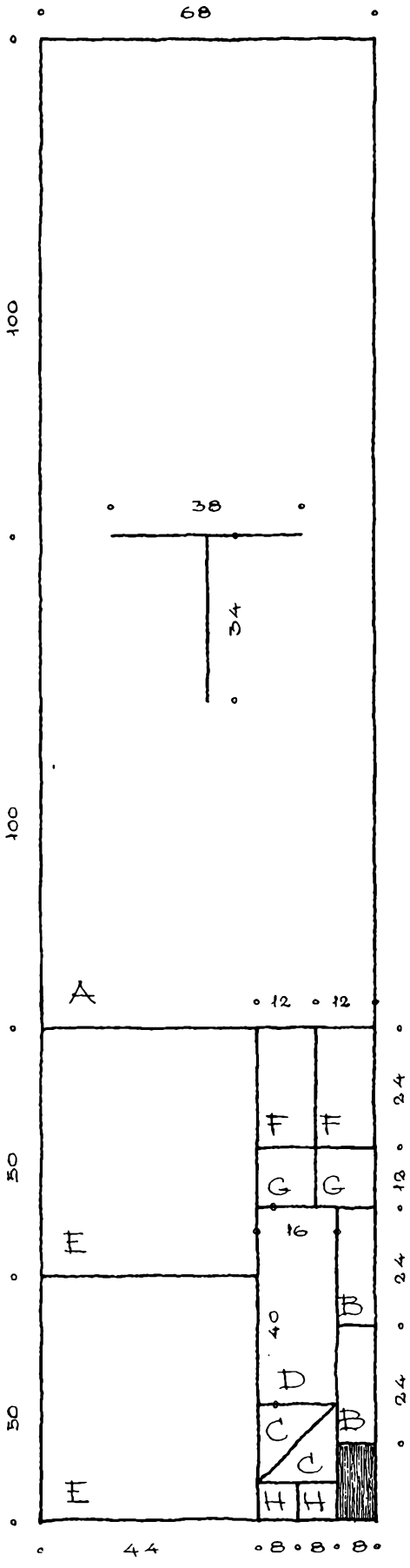
SKJORTE FRA HEDEBO-EGNEN

Hedeboskjorte lagt op på stof og skitse af skjorten.

Ved klipning af skjorten gik der så godt som ikke noget til spilde af stoffet. Dette snit blev brugt i hele Folkekunstens periode, undtagen skulderstykket, der ikke altid går helt igennem. Små detaljer kan være forskellige. Broderierne skifter (se omtalen af disse). Den høje krave kan have broderier på begge sider. Er der ægkant ved sidesømme og ærmer kastes disse sammen.

A kropsstykke
B skulderstykke
C kile ved hals klippet skråt igennem. Nogle kiler er dobbelte, altså ikke klippet igennem
D krave
E ærme
F håndlinning
G kile eller spjæld under armen
H kile forneden på skjortens sidesøm

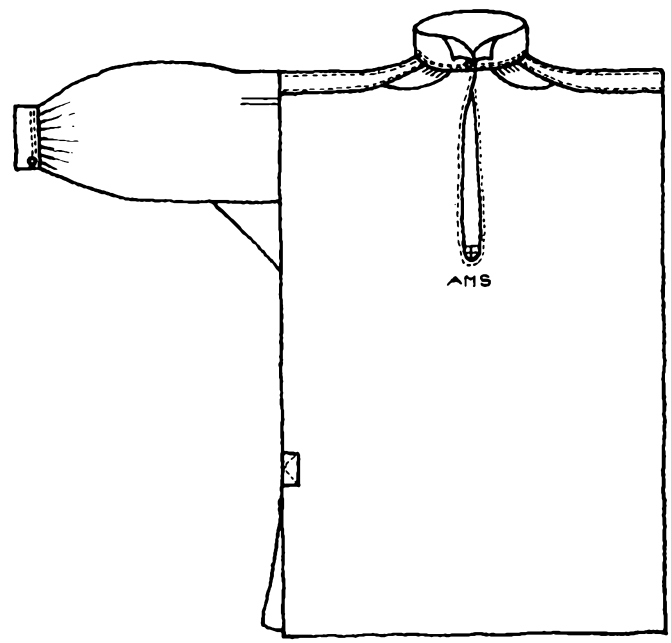

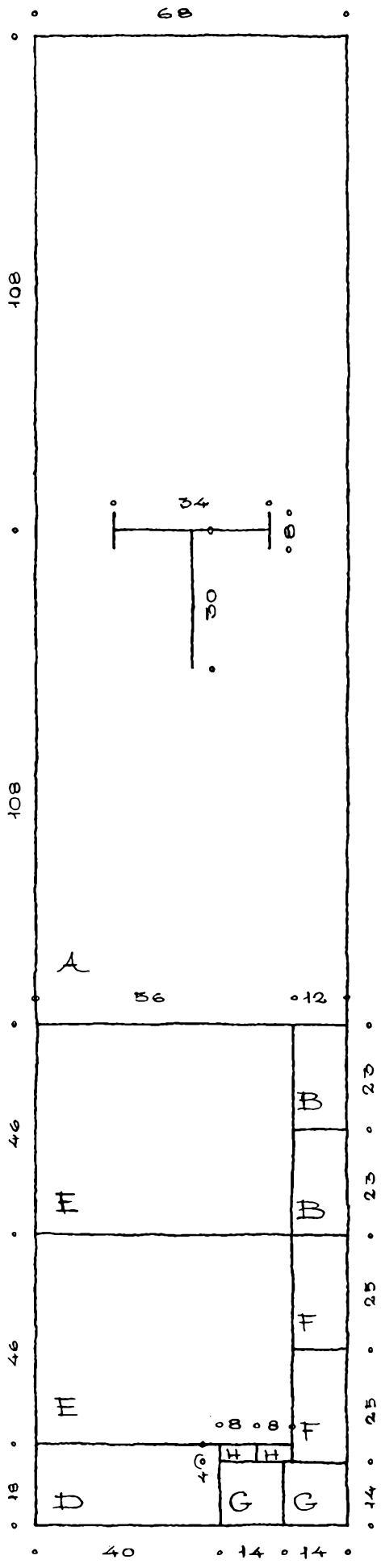
SKJORTE FRA FYN

Skjorte fra Fyn lagt op på stof og skitse af skjorten.

Skjorterne fra Fyn har et smalt skulderstykke syet ovenpå halskilen. Denne er for det meste lidt større end på andre skjorter. Denne type på skjorter er dog også set i Østjylland og enkelte andre steder.
Kraven er ikke så høj. Den er måske kun beregnet til at bøjes lidt ned foran.

A kropsstykke
B skulderstykke
C ½ kile ved hals
D krave
E ærme
F håndlinning
G kile eller spjæld under armen
H kile forneden på skjortens sidesøm

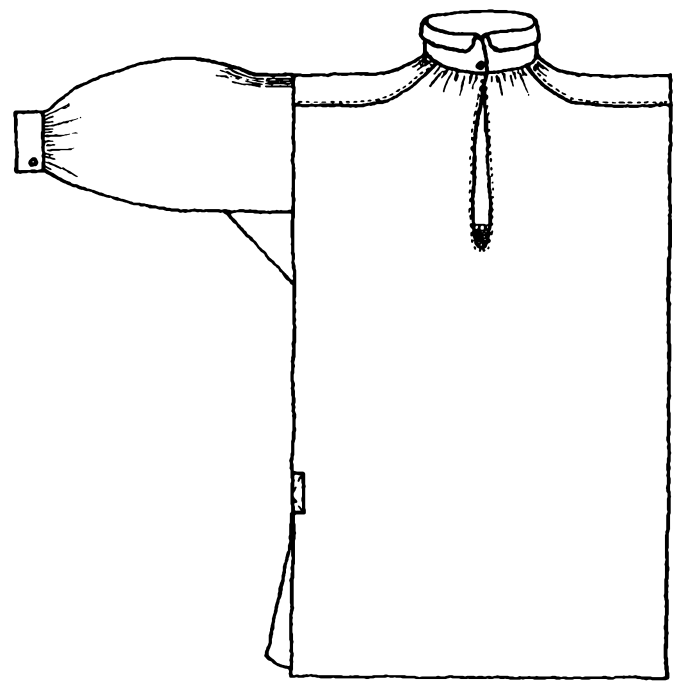

SKJORTE FRA FALSTER

Skjorte fra Falster lagt op på stof og skitse af skjorten.

Falsterskjorten har ingen kile ved halsen, men et særligt snit på kropsstykket, som sammen med skulderstykket giver vidde ved halsen. Kraven er ikke så høj, men har alligevel været til at bukke om. Enkelte er helt smalle uden ombuk.

A kropsstykke
B skulderstykke
C ingen
D krave
E ærme
F håndlinning
G kile eller spjæld under armen
H kile forneden på skjortens sidesøm

MÅLTAGNING

I dette afsnit beskrives, hvordan man tager mål til en skjorte, og hvordan den syes sammen. Man er gået ud fra størrelse 38.

1. Stofbredde ca. 66 cm. Skjortelængde 80 cm. Mål fra skulder til skulder og armens længde fra skulder til håndled (bøj armen).

2. Beregn hvor meget stoffet går ud over skulderen og herfra måles ærmets længde + 3 cm (til »posning«).

3. Ærmets vidde ikke mindre end 52 cm.

4. Mål halsvidden, – her 38 cm, klip til hver side i halsslidsen 19 + 19 cm = 38 cm. Efter dette system skulle man få en krave, der passer.

5. Slidselængden ned foran kan varieres efter ønske, – her 28 cm.

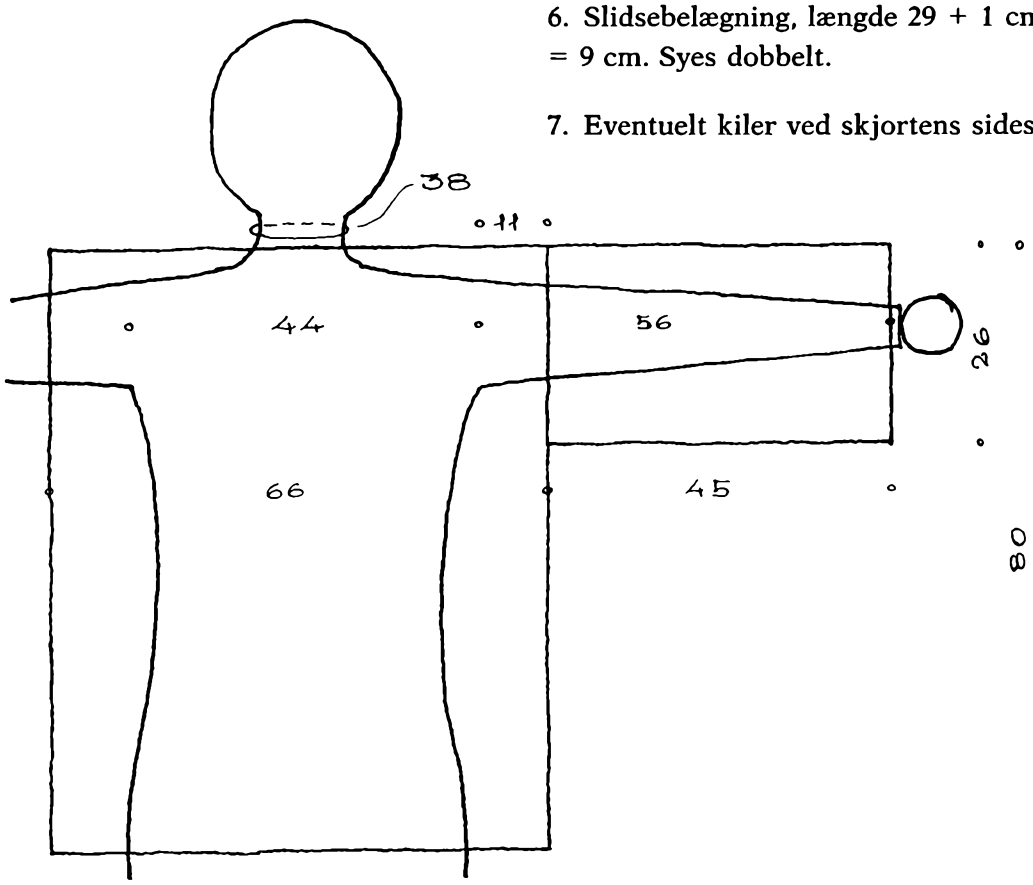
MÅL PÅ DE FORSKELLIGE DELE

1. To halve kiler ved halsen 13 cm.
2. To ærmekiler 13 x 13 cm.
3. Krave: længde 38 + 2 cm til søm + 2 cm til knapning = 42 cm, bredde 12 + 2 = 14. Syes dobbelt.

4. To stk. håndlinning, længde 18 cm + 2 til søm + 3 til knapning – 23 cm., bredde 11 cm + 2 til søm = 13 cm. Syes dobbelt.

5. To skulderstykker, længde 20 + 2 til søm = 22 cm, bredde 11 + 2 = 13 cm.
6. Slidsebelægning, længde 29 + 1 cm = 30, bredde 7 cm + 2 = 9 cm. Syes dobbelt.

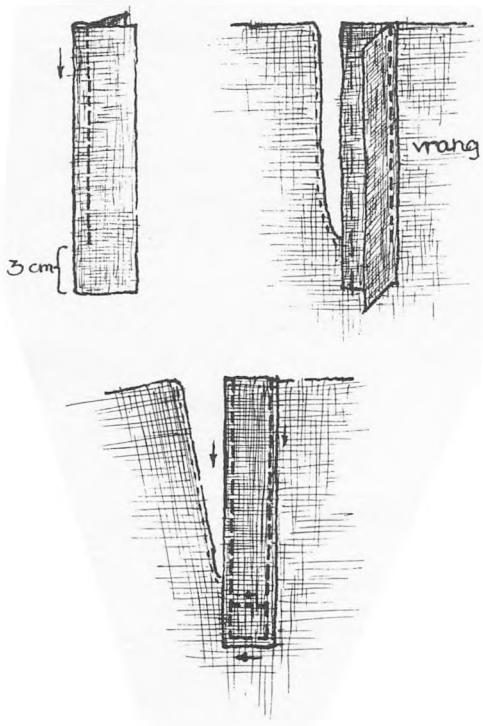
7. Eventuelt kiler ved skjortens sidesømme.

SYNING AF SKJORTE MED SLIDSEBELÆGNING

Man ved intet om, hvordan fremgangsmåden har været ved syningen af en skjorte.
I det følgende beskrives, hvordan man kunne tænke sig det gjort:
Stoffet klippes ud i de forskellige stykker (slidsen sømmes først med en smal søm, og den kan gøres færdig i bunden med forstærkning af forskellig art).
I denne beskrivelse har skjorten belægning.

SLIDS MED BELÆGNING

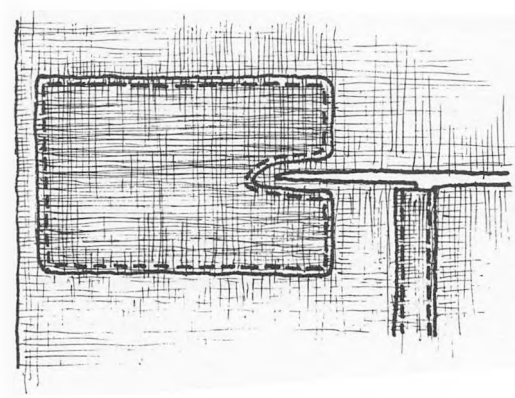

Slidsens højre side sømmes med en smal søm.
Fold stykket til belægningen på langs.
Sy bagsting c. 4 tråde inde, begynd foroven.
Stands 3 c. fra kanten forneden.

Buk c. 1 cm på forsiden af belægningen og ri den på den usømmede side af slidseåbningen med vrangen opad.
Bøj belægningen om til retsiden, sy bagsting 4 tråde inde, begynd foroven, der sys gennem 3 lag stof.
Bøj stoffet ind forneden, sy tværs over og dan en firkant.
Belægningen kastes til på vrangen i bagstingsrækken.

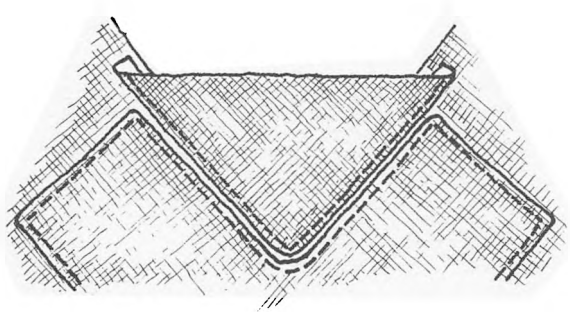
Derefter kan halskilen sys i eller skulderstykket på, som man nu synes, at det er nemmest.

SKULDERSTYKKE

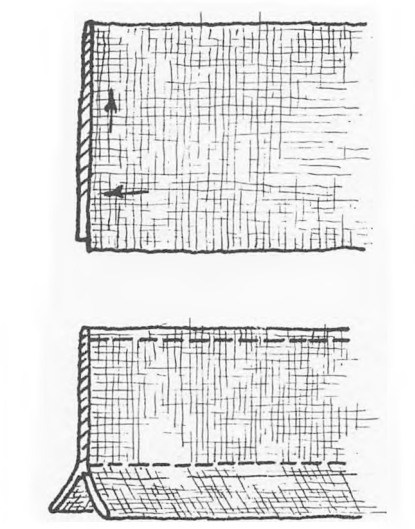
Skulderstykket foldes på langs og ridses.
Bøj 1 cm ind på alle fire sider.
I den ridsede linje på skulderstykket ries dette trådlige på kropsstykket ud for halsslidsen.
Ri stykkerne på eller sæt knappenåle i.
Sy bagsting over 4 tråde.
Klip slids i skulderstykkerne, så det svarer i længden til halsslidsen.
Bøj skulderstykkerne 1 cm ved slidsen, sy bagsting.
Der er nu 1 cm til at sy halskilerne på og 1 cm til ærmerne.

HALSKILE

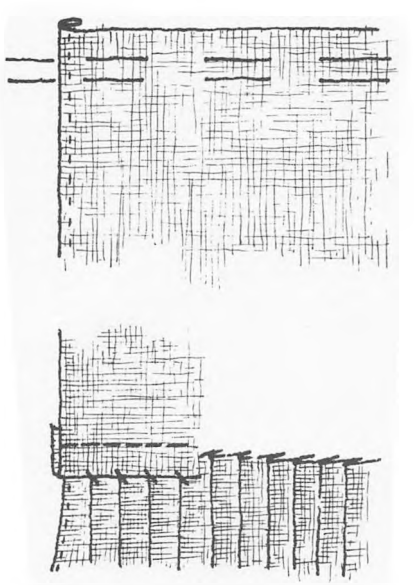
På enkelte skjorter er halskilen dobbelt. Den er nemmere at sy, men virker klodset. Kilen bukkes på de to korte sider en halv cm. Den ries på tæt ind til skulderstykket.
Syes på med bagsting.
På vrangen bukkes trevlen ind og sømmes med små sting. Kilen rynkes foroven til den halve bredde.

KRAVE

Kraven syes færdig foroven og for enderne, inden den syes på skjorten.
De korte sider bøjes 1 cm ind, og kraven foldes på langs. Kast siderne sammen, begynd 1 cm fra den nederste kant.
Sy bagsting foroven på kraven c. 4 tråde fra kanten.
Bøj 1 cm op i kraven fra for- og bagsiden, ovenfor syes en række bagsting. Kraven er færdig til at sy på skjorten.
Rynk halsåbningen for og bag, så den passer til kravens længde.
Put stoffet op i åbningen forneden på kraven. Kast den til med små usynlige sting på ret og vrang.

HÅNDLINNING

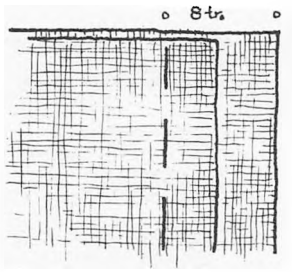

Håndlinningen ordnes på samme måde som kraven. På ærmets langside syes to smalle sømme c 10 cm op (ærmeslids). Der syes to rækker rynketråde i ærmets nederste kant – ½ cm inde og ½ cm mellem rækkerne. Stinglængde c. 1½ cm.
Trådene trækkes sammen til samme længde som håndlinningen. Rynketråden udenfor håndlinningen bliver for det meste siddende for at fastholde rynkerne.
Håndlinningen syes som kraven.
Rynkerne sidder tæt, så det vil passe, hvis man syer et sting ned i hver rynke både på ret og vrang. Rynkerne bliver som »strøgne« læg på denne måde.
Nogle skjorter har små læg ved hånden i stedet for rynker.

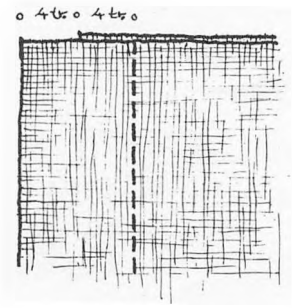
LÆG PÅ ÆRME

Læggene kan lægges på mange måder.
(se skitserne af disse). Men de er altid oven på ærmet og samler sig omkring skulderstykket.
Læg eller rynker bliver riet inden ærmerne og skjorten syes sammen.
Der bruges 5–10 cm til læg, det retter sig efter ærmets vidde.
Nu syes alle delene sammen: kropsstykket, ærmer og ærmekiler.
Hvis der er ægkanter på skjortestykket og ærmerne, kastes disse sammen med små tætte kastesting.
Har stoffet ikke ægkant bruges en flad søm (indersøm). (Se skitserne).

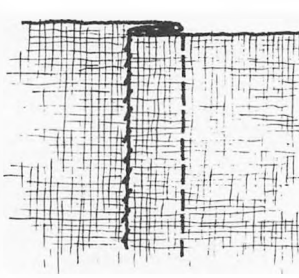
INDERSØM

Ries sammen på retside

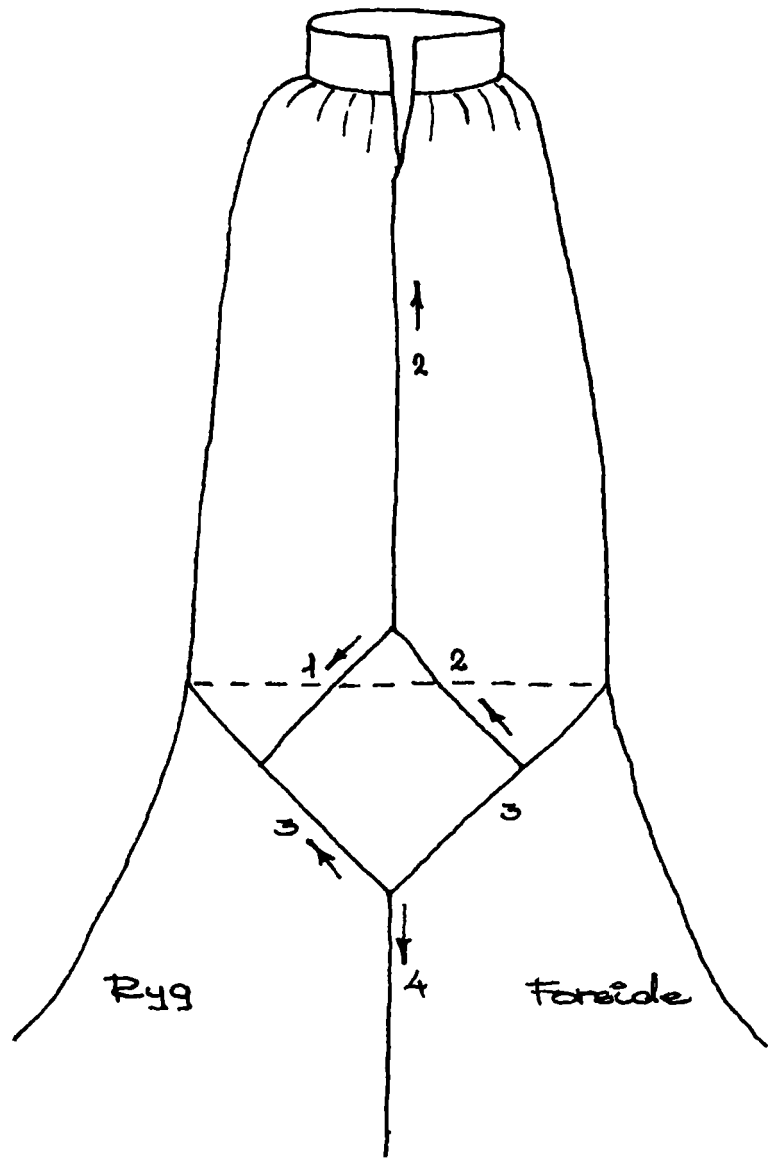
Sy bagsting fra vrang i ritråden

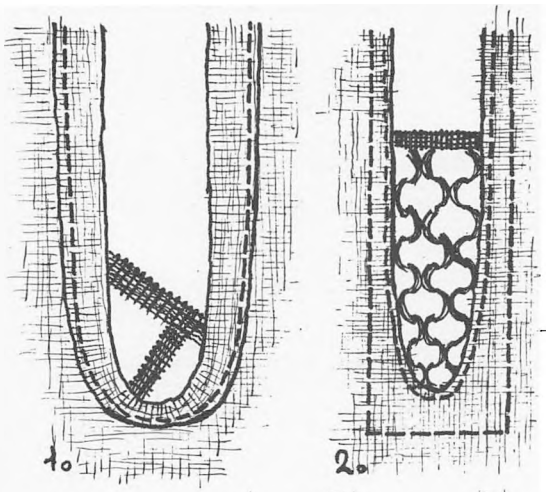
Bred stoffet ud, buk trevlen ind, sy med små kastesting

Sømmen ses i snit, de to lodrette linier viser sammensyningen

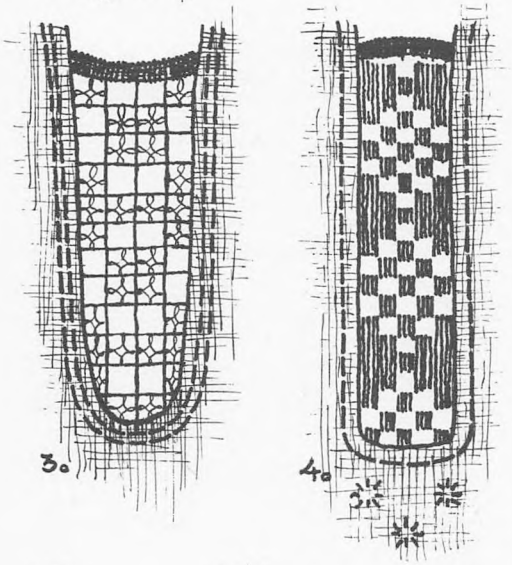

SLIDSESYNING

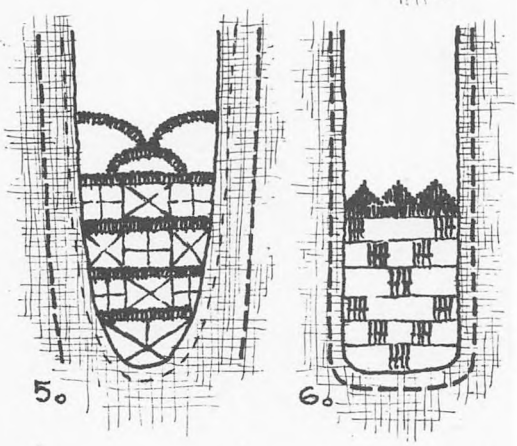
1. Hedehusene. Tællesyning. Mærket: P. L. S. med rudesyning. Slidselængde 36 cm, sømmen syet til retsiden med bagsting. Grov trense syet med knaphulssting.

2. Tågerup. Tællesyning. Mærket: H. G. N. S. med røde korssting. Dobbelte heksesting med to snoninger. Knaphulsstings trense foroven. Sømmet med bagsting. Bred tællesyningsbort om slidseåbningen.

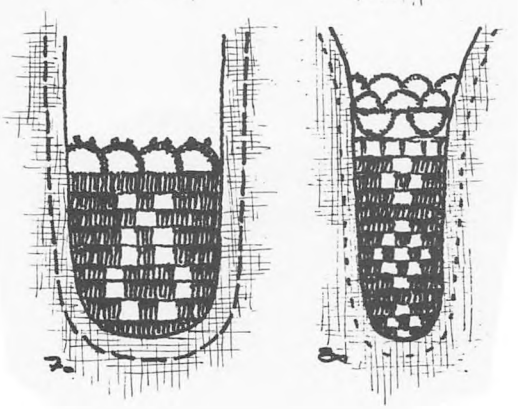
3. Kirkerup. Tællesyning. Mærket: N. H. S. og senere tilføjet: H. L. S. syet med korssting anbragt i cartouche. I slidsen er spændt et net, heri er syet slyngesting, foroven knaphulssting. To rækker bagsting ved siden af hinanden. Bred tællesyningsbort om slidsen.

4. Karlslunde. Tællesyning. Mærket: C. I. S-1796 syet med blå korssting i cartouche. Tråde spændt vandret, syet stoppet hulsøm. Trense foroven. Bagsting udenom. Bred tællesyningsbort rundt om slidsen.

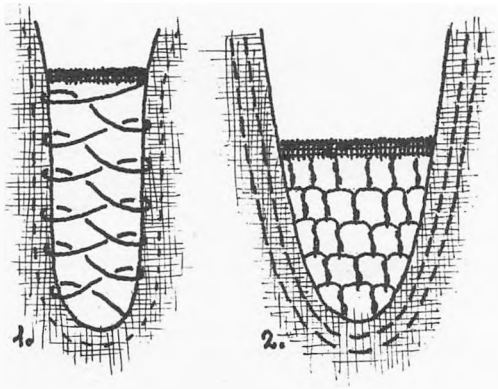
5. Vridsløse. Hvidsøm (maskinsyning). Mærket: O. H. S. i rudesyning, styknummer 20, røde korssting. Syet med knaphulssting i rækker, kryds ind imellem, buer foroven. Sømmet med kastesting, derefter bagsting. Bred bort omkring slidsen.

6. Ørsted. Hvidsøm (maskesyning) Mærket O. H. S. i rudesyning. År 1820. Tråde spændt vandret syet over med en art slyngesting. Spidser foroven syet med knaphulssting. Bagsting udenom. Broderi langs siderne.

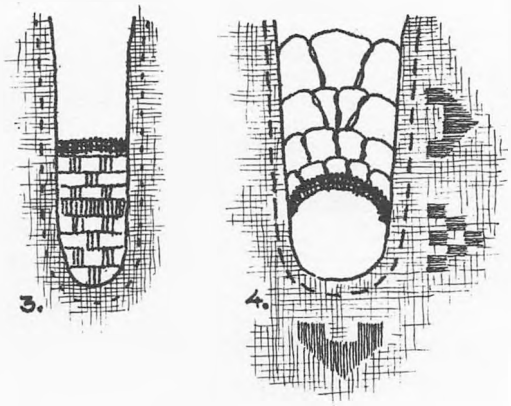
7. Tune. Baldyring. Mærket A. P. S. i røde korssting. Knaphulsstingsrækker med åbninger. Halvbuer med picot foroven. Begynd at sy i bunden. Bagsting udenom. Ingen bort langs slidsen.

8. Gadstrup. Baldyring. Mærket: I. H. S. i rudesyning. Knaphulsstingsrækker med åbninger. Buer foroven. Almindelig søm udenom. Omkring slidsen en smal H-hulsøm.

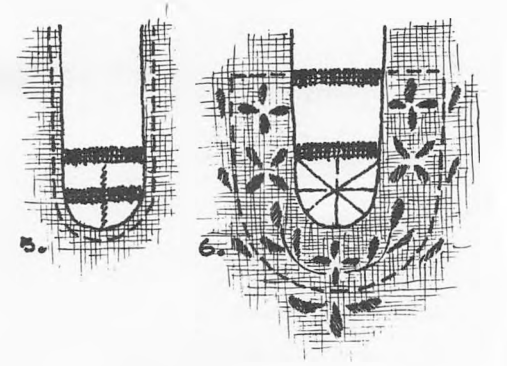
1. Algestrup. Holbæk amt. Mærket: H. R. S. med røde korssting. År 1850. Kun lidt broderi på skjorten. Knaphulsstingstrense foroven. Heksesting.

2. Holbæk amt. Mærket: H. R. S. med dronningesting. Bunden er syet med snoede tungesting. Foroven en trense. Lidt tællesyning på selve skjorten.

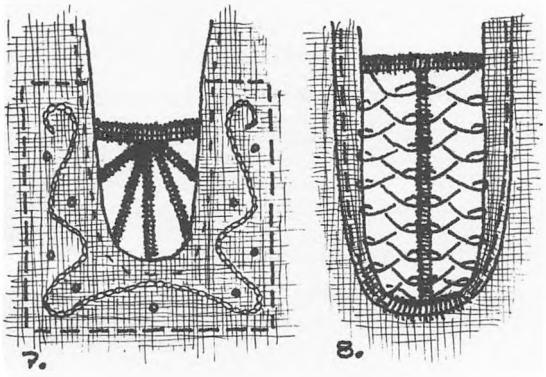
3. Nørre Ørslev, Falster. Mærket: P. N. S. med blå korssting. I slidsebunden er spændt vandrette tråde, herover er syet slyngestingshulsøm. Foroven en trense.

4. Drejø. Navnet er slidt af. Bue med knaphulssting, derover syet med snoede tungesting. Udenom tællesyningsfigurer, der går lidt længere op end slidsesyningen. Slidsen er 29 cm dyb.

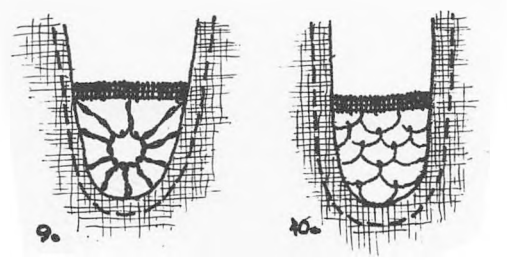
5. Munkebo, Fyn. Mærket A M S med røde korssting, ca. 1840. To trenser med knaphulssting, en snoning ned igennem. Lidt knuder på selve skjorten. Slidsen 34 cm dyb.

6. Gaurslund, Fredericia. Mærket P. P. S med røde korssting. Slidsen er syet med to trenser med knaphulssting, forneden er dobbelt kryds. Omkring slidsen bagstingsrække og små blomster og blade med fladsyning.

7. Skæring, Århus. Mærket V. J. S. (gotisk type) – år 1868, røde korssting. Knaphulsstingstrenser i bunden. Bagsting udenom. Røde kædesting og hvide dobbelt-knuder. Slidselængde 36 cm.

8. Erritsø, Fredericia. Mærket: K. L. G., skrevne bogstaver syet med fladsyning og korssting i rødt. Sømmen trukket om til retsiden. En trense vandret og en lodret, heri er syet med heksesting. I bunden knaphulssting.

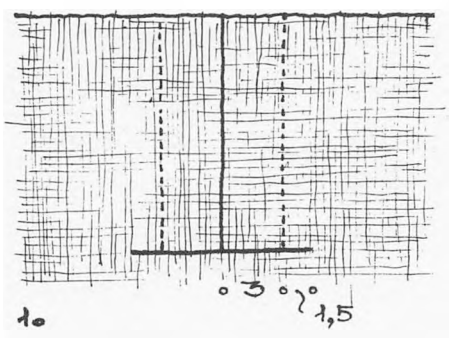
9. Værum, Randers. Mærket C. M. B. syet med røde kontursting. En trense tværs over. Udfyldt med tungesting, der er syet rundt. Slidselængde 40 cm.

10. Vendsyssel. Mærket C. syet med brun silke. En trense er syet tværs over. I bunden syet tungesting i rækker.

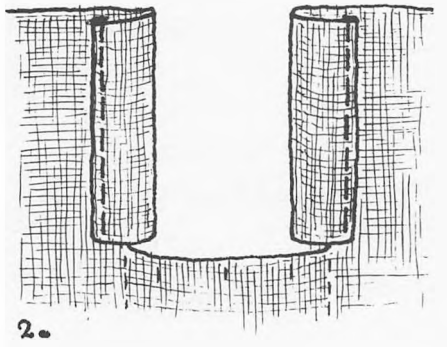
SKJORTE FRA GLEJBJERG

YNGRE TYPE

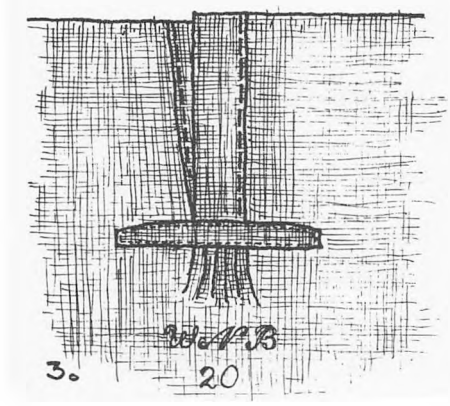
Glejbjerg, Bramminge. Mærket: N. N. B., styknummer 20. Navnet er syet med fladsyning i hvidt garn. Slidselængde 34 cm. Der er tre håndsyede knapper ned foran.

1. Skitsen viser, hvordan man klipper i stoffet. Først så langt ned, som man vil have åbningen. Derefter klippes vandret så langt ud, som bredden på sømmen skal være og derefter en halv gang mere.

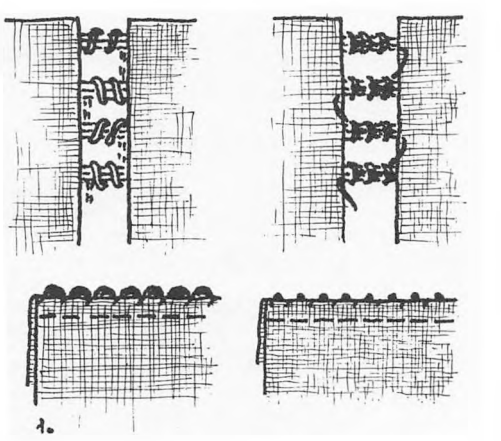
2. Her er sømmen bukket om til retsiden. Bøj ½ cm ind og sy bagsting. Bemærk at stoffet er klippet over halvt ind i sømmens bredde. Nu lægges de to sømme over hinanden. Derefter ordnes læg eller rynker.
Den lille strimmel sættes over sammenføjningerne og syes på med bagsting.
Stoffet til denne skjorte er 75 cm bredt.

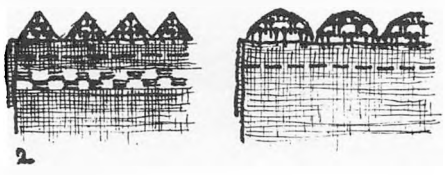
3. Skitsen viser de brede sømme lagt på plads som belægning. Sømmene er vendt om til retsiden. Hvor slidsen er klippet over er sat et ekstra stykke over for at skjule klipningen.
Der findes skjorter fra Sønderjylland, som er syet på samme måde. Den lille lap stof til at skjule overklipning kan have forskellig facon.
På denne lap ser man til tider navnet anbragt. Stoffet ved overklipningen kan enten rynkes til eller lægges i læg.

SYEDE BLONDER

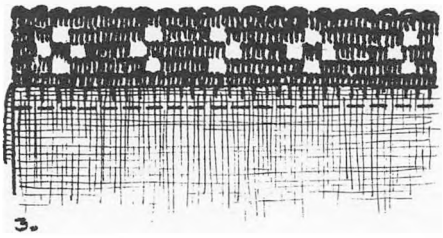
Syede blonder findes især på Hedeboegnen og er omtalt i afsnittet om broderi.
Her vises typer i skitser.

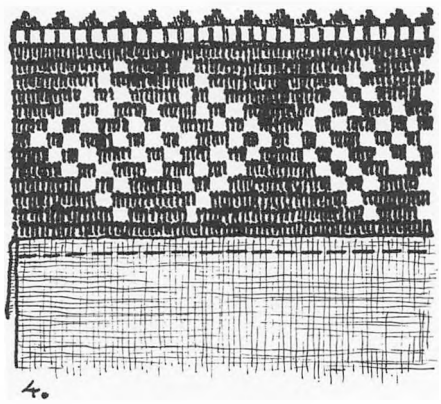
1. »Musetak« kan syes på to måder. Der trækkes en tråd ud, der hvor man har foldet krave eller håndlinning på langs. Her syes enten en halv »lænkehulsøm« eller tre knaphulssting ved siden af hinanden, trækkes til opefter. Når de er syet ligner de meget hinanden. Stoffet foldes sammen, der syes små kastesting imellem hvert bundt. Lidt længere nede bagsting.
Brugt sammen med tællesyning. Kravens højde c. 10–12 cm. Håndlinning i højde c. 6 cm.

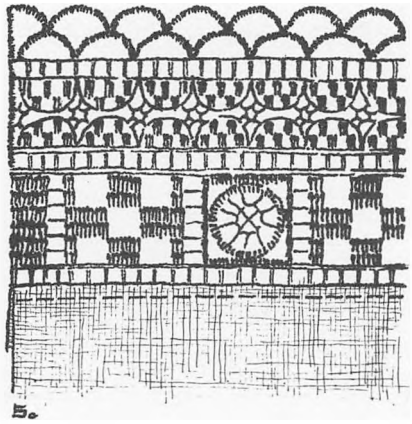
2. »Trestingstakker«, syet med knaphulssting, bagsting og en lille stoppet hulsøm. »Åbne takker«, som syes med to knaphulssting tæt sammen og derefter et ophold osv. De bliver derved buede i stedet for spidse.

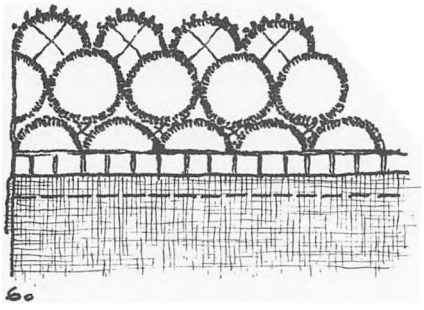
3. Tæt syet blonde. Knaphulssting frem, kast tilbage osv. Hullerne fremkommer ved at springe over nogle sting. Nr. to og tre er brugt både til tællesyning og hvidsøm.

4. Tæt blonde med hulgang foroven og trestingstakker. Brugt sammen med hvidsøm.

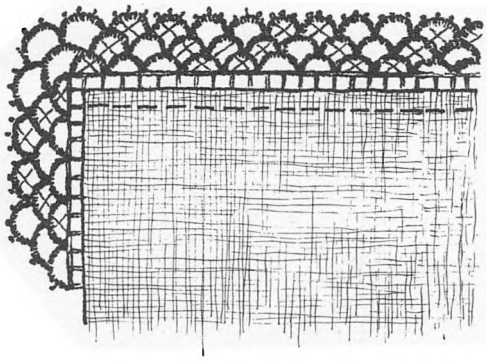
5. Blonden er syet på samme måde, men er blevet mere åben. Den har været syet på en krave. Blonderne ved håndlinning var gerne smallere. Brugt sammen med baldyring. Mønstret ligner udfyldningen i grundene.

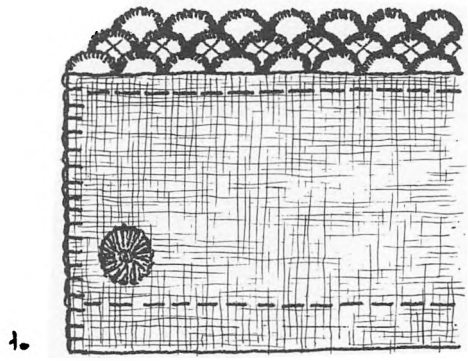
6. Sidste fase af blonder er de meget åbne med hjul og buer med kryds i og små picot'er øverst på buen. Brugt sammen med »udklipshedebo«.

HÅNDLINNING

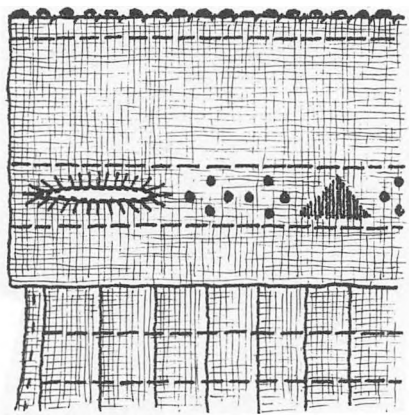
Kantninger 1 og 2, beskrevet under syede blonder, er blevet syet næsten i hele landet. Det samme gælder for buer syet med knaphulssting.

1. Krave og håndlinning. Tikøb. Nordsjælland.
Størrelse: Kraven 40 x 11 cm. Håndlinning: 20 x 7 cm. Knaphulsstingsbuer med kryds. På kraven startes med »dobbeltgang« og de yderste buer har »picot« (lille fransk knude).

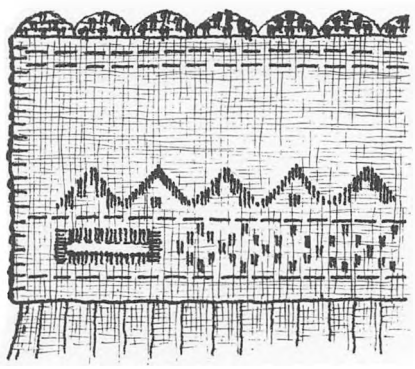

1.

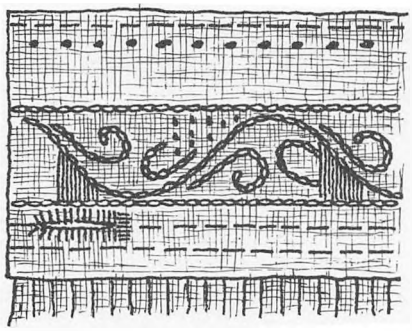
2.

2. Håndlinning. Kalundborgegnen.
Linningens størrelse: 23 x 4 cm. Syet med dobbelte knuder, lille tællesyningsfigur og musetak. Det samme mønster spejlvendt sidder på skulderstykket. Intet broderi på kraven. Der er læg både ved skulder og håndlinning.

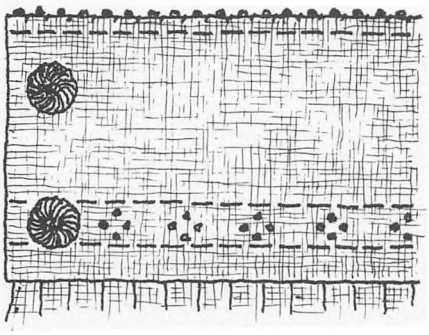

3.

3. Håndlinning. Drejø.
Kravens størrelse c. 12 x 36 cm med broderi og til at bøje om. Håndlinnings længde: 19 x 3½ cm. Både på krave, håndlinning og skulderstykke er tællesyning og bagsting. Ærmet er rynket til.

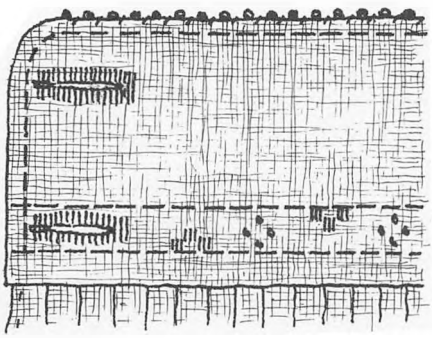

4. Håndlinning. Samsø.
Størrelse: 22 x 4½ cm. Samme broderi på kraven. Både ved ærmer og hals er mange små tætte rynker. Broderiet er syet med kædesting, knuder og fladsyning.
Der er knaphul i begge sider af krave og håndlinning.

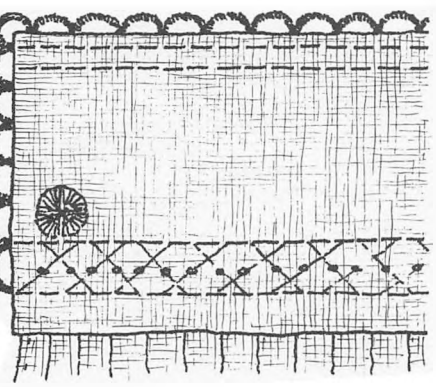

5. Håndlinning. Nordfyn.
Knuder, nagsting og musetak. To knapper.

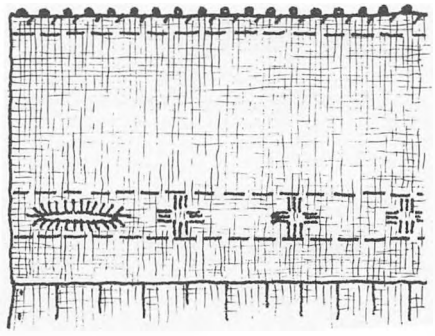
Den samme knuderække og bagsting er brugt til det smalle skulderstykke. Ingen broderi på kraven.
Denne lille bort er meget almindelig over hele landet.

6. Håndlinning. Verninge, Fyn. 1856.
Håndlinningen er rundet. Der er syet »musetakker«, to knaphuller. Lille bort med tællesyning og dobbelte knuder.
Der er ikke broderi på kraven og skulderstykket.

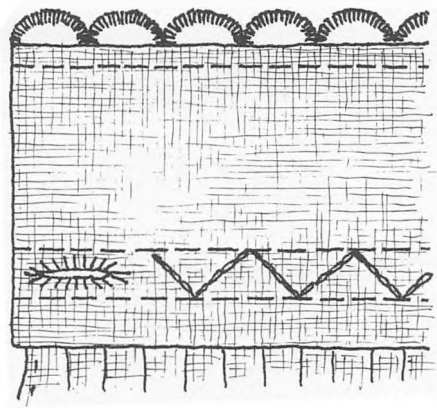

7. Håndlinning. Erritsø, Fredericia.
Størrelse: Højde 5½, længde 21 cm.
Knaphulsstingsbuer udenom. Heksesting syet ned med knuder, bagsting.
Samme bort på skulderstykke.

8.

8. Håndlinning. Gaurslund ved Fredericia.
»Musetak« i kanten. Samme bort på kraven forneden. Skulderstykket: »fynsk snit«.

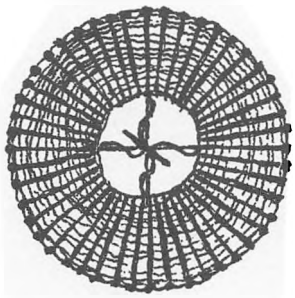

9.

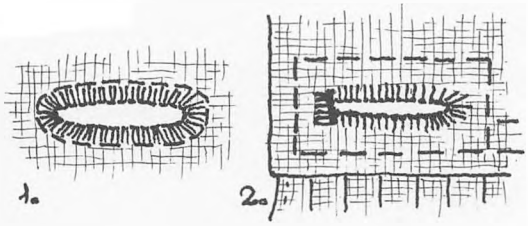
9. Håndlinning. Jerlev ved Vejle.
Kraftige buer med knaphulssting. Lille bort med bagsting og kædesting.
Samme bort på skulder og krave.
Skulderen er syet med »falstersnit«.

KNAPPER
KNAPHULLER

De fleste skjorter har håndsyede knapper. De måler c. 1,2 cm i diameter.
Der er forskel på tykkelsen af dem. Nogle har et stort hul i midten, andre går helt sammen.

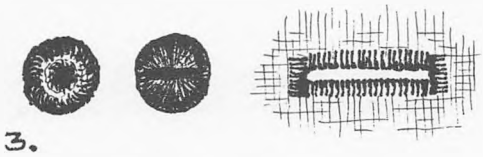

Der vindes hørtråd om en rund gendstand så mange gange, så man har den tykkelse, man vil have til knappen. Derefter oversyes trådene med knaphulssting, tæt. Der syes et kryds i midten af knappen og denne syes fast på skjorten. Det er den mest almindelige type.

1. Hedeboegnen. Knaphul med bagsting omkring.

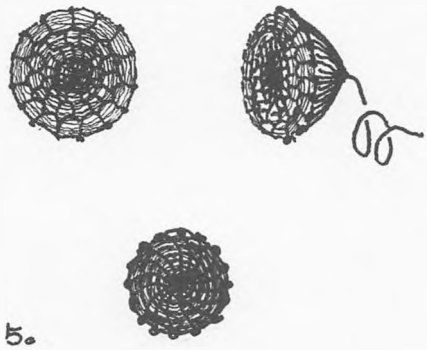
2. Værum ved Randers. Knaphul med trense. Bagsting i firkant om knaphullet.

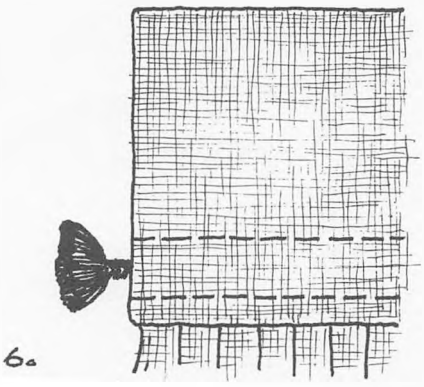
3. Fyn. Knap set forpå og bagpå. Der er syet en trense hen over knappen.
Knaphul med lige knaphulssting for enderne.

4. Østjylland og Odsherred.
Knapperne er åbne i midten. Der er spændt to tråde retvinklet på hinanden helt ud til kanten. Knappen er syet på med et kryds.
Knaphul fra samme skjorter.

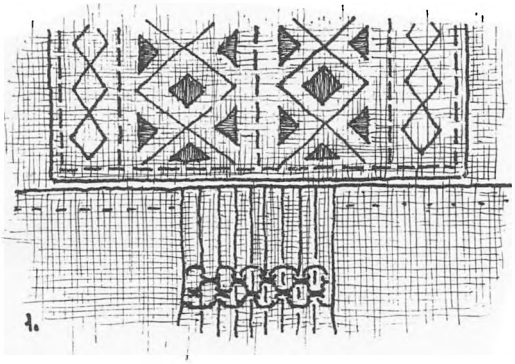
5. Lyø, Drejø og Als.
Først er syet en almindelig tyk knap. Den runder nedefter. På oversiden syes tungesting ind mod midten, herfra stikkes igennem knappen og den syes på skjorten. Nævnte tungesting er sommetider syet med blåt garn.
Den runde knap er helt oversyet med en art tungesting.

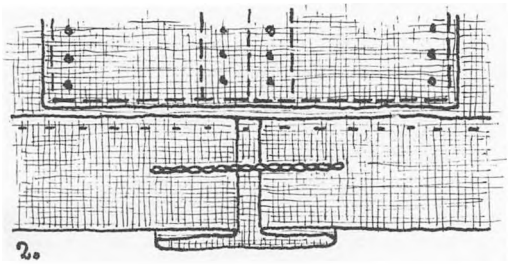
6. Knapperne var tit syet på med temmelig lange halse.

I stedet for knapper er der i nogle enkelte skjorter syet to knaphuller i krave og håndlinning. Heri har siddet bændler.
Måske har man også brugt sølvknapper.

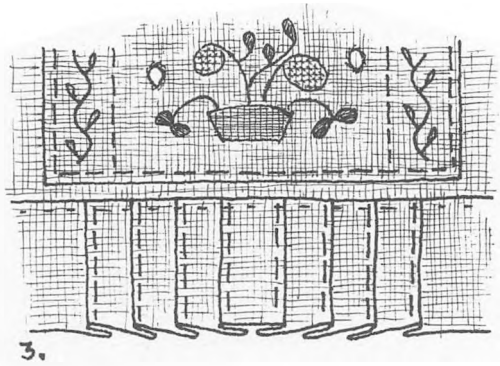
LÆG OG RYNKER PÅ ÆRME

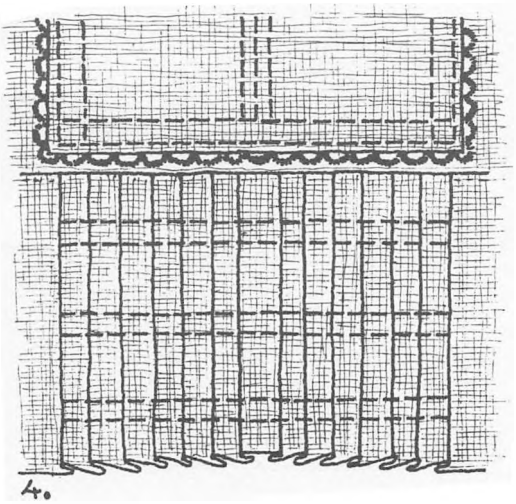
1. Hedeboegnen. Tællesyning og hvidsøm. Tætte rynker ovenpå ærmet, syet ned med dobbelte heksesting. Skulderstykket syet på skjorten med bagsting. Indersømmen ligger ned på ærmet.
Nummer to, tre og fire er syet på samme måde.

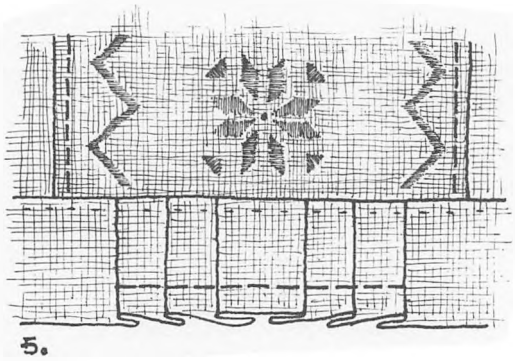
2. Hedeboegnen. Knuder og bagsting. Dybt læg syet over med kædesting. Dette læg er tit brugt i forbindelse med forskellige syteknikker.

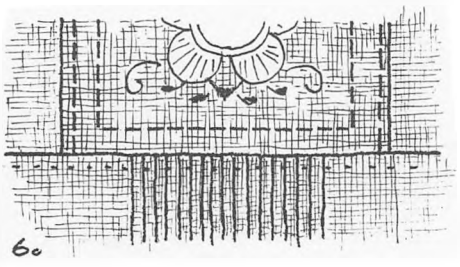
3. Hedeboegnen. Hvidsøm. Fire læg til hver side fra midten, syet med bagsting, c. 6 cm ned på ærmet.

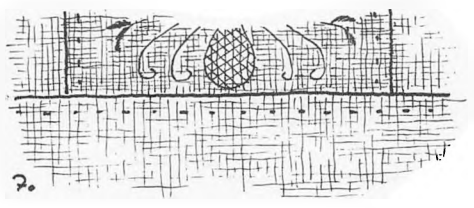
4. Nordsjælland. Syv små tætte læg fra midten og ud til skulderstykkets kant. Syet med bagsting i tre partier. På skulderstykkets kanter er syet små buer med knaphulssting.
Nedsyning af læg på denne måde kendes også fra Stevns og Præstøområdet. Her kan der også være læg ved håndlinningen. Det findes også på Lyø.

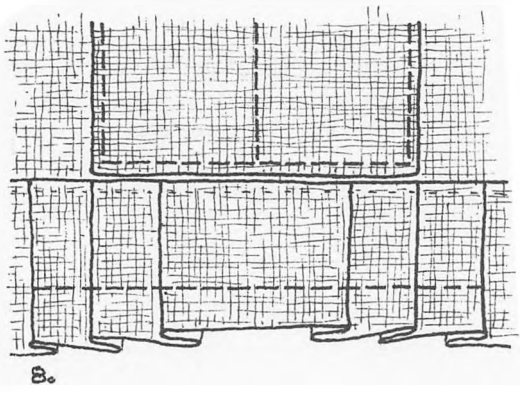
5. Falster. Tællesyning.
Tre dybe læg til hver side. De går ikke helt ud til skulderstykkets kant.
Skulderstykket går med ned i sammensyningen af ærme og kropsstykke.

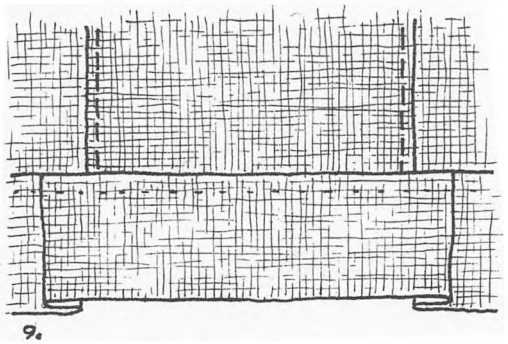
6. Falster. Falstersyning.
Tætte rynker samlet ovenpå ærmet. Rynkerne er holdt på plads med små kastesting på samme måde, som det er beskrevet ved krave og håndlinning.
Fra Fyn og Nordsjælland findes skjorter med samme rynkning.
Skulderstykket går ned i ærmesømmen.

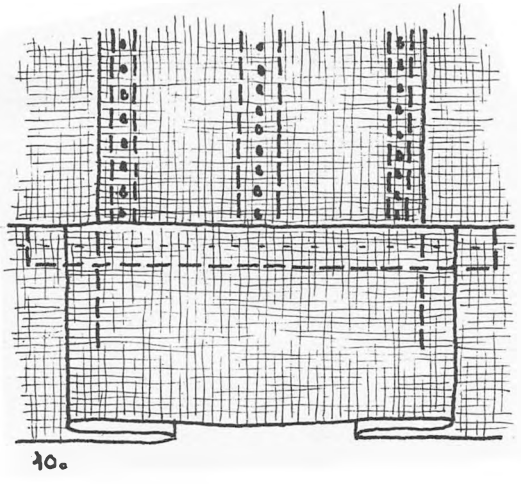
7. Falster. Skjorte uden læg og rynker eller bagsting.
Den er syet sammen med kastesting.

8. Fyn. Store læg, syet ned med bagsting. Her går læggene uden for skulderstykket.
For det meste er skulderstykkerne smalle på de fynske skjorter.

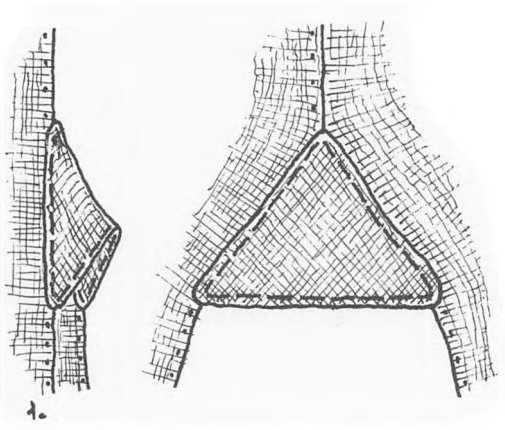

9. Østjylland. Ingen broderi. Et læg udenfor skulderstykket. Der kan også være både to og tre læg, – og for det meste er de lagt lige udenfor skulderstykkets bredde.

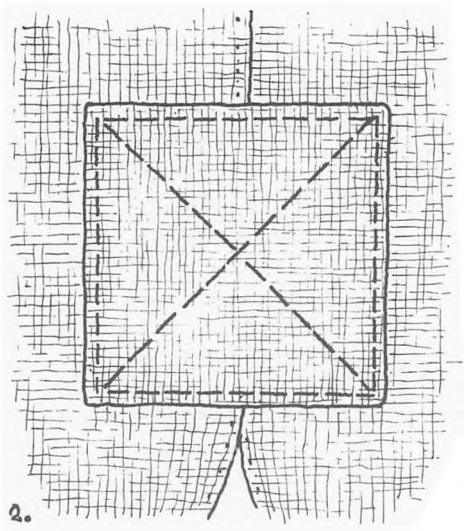

10. Østjylland.
Tre bagstingsrækker med knuder på skulderstykket.
Et stort læg på begge sider af skulderstykket. Disse er forsvarligt syet fast med bagsting.

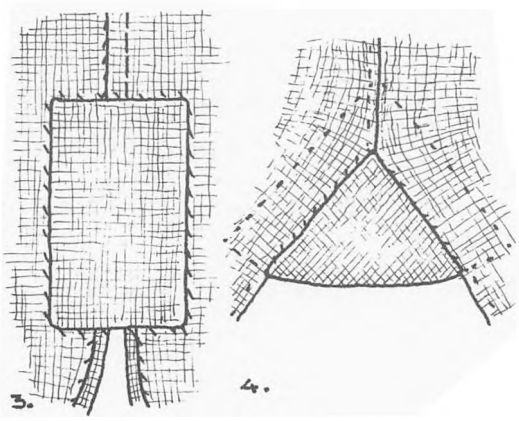
SIDEKILE

1. Dobbelt kile.
Kilerne er kvadratiske c. 10 x 10 cm.
De foldes i trekant. Der syes først bagsting langs folden. Der bukkes en smal søm og kilen heftes på retsiden og syes fast med bagsting. Sømmes til på vrangen med små kastesting. Denne form er den mest almindelige og er brugt over hele landet.

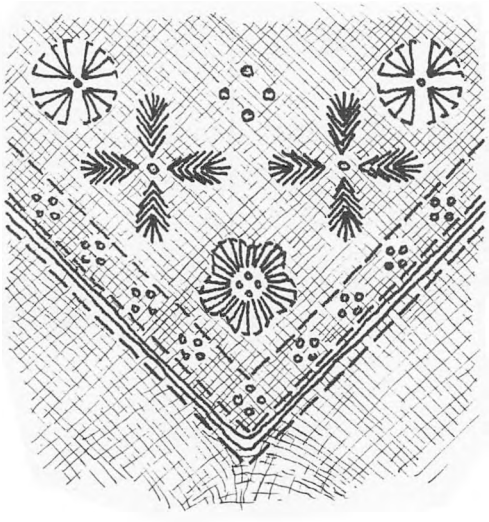

2. Kvadratisk kile c. 8 x 8 cm.
Der bukkes en søm hele vejen rundt og kilen syes på med bagsting. Tit er der syet et kryds fra hjørne til hjørne med bagsting.
På Hedeboegnen kunne denne firkant på tællesyningsskjorterne være broderet.

3. Langstrakt firkant c. 4 x 6 cm.
Denne forekommer nogle gange og er syet på på vrangsiden med almindelige sømmesting.
4. Den kvadratiske kile kan en enkelt gang være sat på, så det meste af kilen sidder på vrangen. Der er brugt almindelige sømmesting.

HALSKILE

Halskile. Tilsidst skal det lige nævnes, at halskilerne på skjorter fra Hedeboegnen, trods det, at de var tæt rynkede, kunne være forsynet med broderi. Det gælder for alle syningsarterne.

Tegning: dobbelt kile, størrelse 11 x 11 cm. Fra en skjorte med hvidsøm (maskesyning).

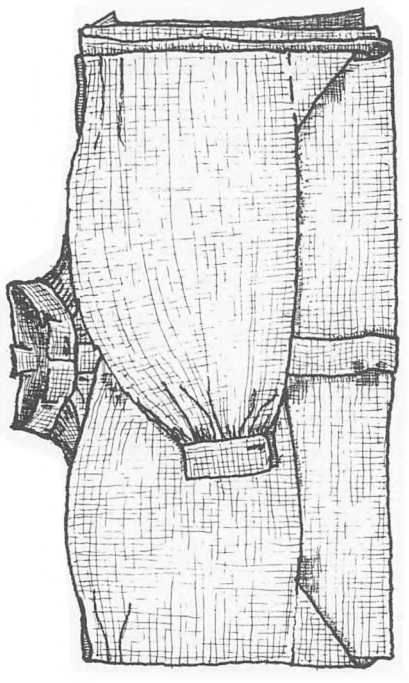
Dette lille træk kan vise, at denne egns kvinder næsten overdrev deres lyst til at brodere.

LITTERATUR

Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden.
Fjerde bog: Klædedragt.

Ellen Andersen: Danske Bønders Klædedragt.

Berlingske Håndarbejdsbog I-III.
Arbejdstegninger findes her til alle de syningsarter og sting, der er nævnt i dette hefte.

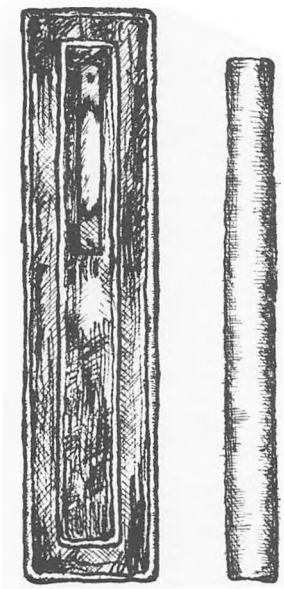

SKJORTE LAGT SAMMEN TIL RULNING

Foreningen Danmarks Folkelige Broderiers mønstertjeneste har indtil nu udgivet 119 mønsterark.
På en del af disse er tegninger til bl. a. skjortebroderi:

Nr. 4a–5b	Tællesyning	Skjorte	Hedeboegnen
Nr. 17a–18b–19c	»	»	»
Nr. 39	Baldyring	»	»
Nr. 43a–44b	Tællesyning	»	»
Nr. 68a–69b	»	»	Falster
Nr. 70	Falstersyning	»	»
Nr. 83	»	»	»
Nr. 84	»	»	»
Nr. 88	Baldyring	»	Hedeboegnen
Nr. 90	Tællesyning	»	Falster

Nr. 97-98-99-100 – kort resume fra udstillingerne: Hedeboegnen, Fyn, Lolland-Falster og Sønderjylland.
Nr. 114. Tre slidsesyninger.
Arkene kan købes ved henvendelse til:
Mønstertjenesten ved Gudrun Andresen,
Søhuset, Engelsholm, 7182 Bredsten.

MANGLEBRÆT OG STOK

